

Makale Künyesi (Araştırma): Aydoğdu, G. ve Akdağ, H. (2022). Hurûfât defterlerinde Kuşadası kazası (1045/1636-1250/1835). *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 208-246.

<https://doi.org/10.32321/cutad.1091597>

HURÛFÂT DEFTERLERİNDE KUŞADASI KAZASI (1045/1636-1250/1835)¹

Günnur AYDOĞDU²
Hasan AKDAĞ³

ÖZET

Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde muhafaza edilen Hurûfât Defterleri, çeşitli disiplinlerdeki önemlerine binaen son zamanlarda gerektiği ilgiyi görmeye başlamıştır. Hurûfât Defterleri kayıtlarından elde edilen bilgiler, Sanat Tarihi çalışmalarında da hakikaten aydınlatıcı olabilmekte ve çeşitli bakımlardan katkı sunabilmektedir. Bu anlayıştan hareketle Kuşadası Kazası Hurûfât Defterlerinden Kuşadası'nın kültür varlıklarına dair yeni bilgiler edinmeyi amaçladık. Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine transkribe ettiğimiz defter kayıtları, Kuşadası Kazası'nın 17, (yoğunlukla) 18 ve 19. yüzyıllardaki mahalle, köy, cami, mescid, medrese, çeşme, derşane, mekteb, görev, görevli ve vakıf adlarını ihtiva etmektedir. Kayıtlar arasında bugün mevcut olmayan yapı isimleri de bulunmaktadır. Elde edilen bilgilerin, şehrin tarihi dokusunun aydınlatılması çalışmalarına ve kültürüne önemli katkılar sunacağı açıktır.

Anahtar kelimeler: Hurûfât defterleri, Kuşadası, Kuşadası cami ve mescidleri.

KUŞADASI DISTRICT IN HURÛFÂT REGISTRIES (1045/1636-1250/1835)

ABSTRACT

The Hurûfât Registries (Hurûfât Defterleri), which are kept in the Archives of the Foundations General Directorate (Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü), have recently started to receive the necessary attention due to their importance in various disciplines. The information obtained from the Hurûfât Registers can be truly

¹ İlgili kayıtlar H.1045 yılında başlayıp H.1250 yılında sona ermektedir. Aralıktaki tüm kayıtlar incelenmiştir.

² Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi.gunnur.aydogdu@ogu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-1273-8251>

³ Uşak Üniversitesi, Dr. Öğr. Üyesi.hasan.akdag@usak.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0380-7550>

informative in art history studies and can contribute in various ways. Based on this understanding, we aimed to obtain new information about the cultural assets of Kuşadası from the Hurûfât Registries of Kuşadası. The Registries that we transcribed from Ottoman Turkish to today's Turkish contain the names of neighbourhoods, villages, mosques, masjids, madrasas, fountains, officials and foundations in the 17th, (mostly) 18th and 19th centuries. The Registries include names of constructions that do not exist today. It is obvious that the information obtained will make significant contributions to revealing the historical texture of the city and its culture.

Keywords: The hurûfât registries, Kuşadası, mosques and masjids in Kuşadası.

GİRİŞ

Türk İslam Sanatları Tarihi araştırmalarının temel kaynaklarından olan Osmanlı Arşivleri, çeşitli belgeler ihtiva etmektedir. Bunlardan Hurûfât Defterleri, görevli atamalarına konu olan yapılar ve yapıların bânî isimlerini vermeleri bakımından son derece kıymetlidir. Özellikle günümüze ulaşmamış veya onarımlarla değişim geçirdiğinden özgün halini yansıtmayan eserlerin tespitinde önemli bir belge niteliğindeki bu defterler, farklı alanlarda da bilgiler sunmaktadır. Dönemin görevlilerine ödenen güncel ücretler, verilen vazifeler ve bazen bunların nitelikleri; köy, mahalle, mevki vb. isimleri bu bilgiler arasındadır. Defterde yer alan çeşitli ifadeler vasıtasıyla, varlığı bilinen yapıların kayıtlardaki tarihlerde de varlıklarının devam ettiği, yapıların mevcut durumu, onarım ya da tamamen yenilenme bilgileri veya mescid iken bir minber konulmasıyla camiye tahvil edilmelerine dair ipuçlarına ulaşabilmekteyiz.⁴ Hurûfât Defterlerindeki Kuşadası Kazası'na dair kayıtlara geçmeden evvel Kuşadası'nın tarihine çok kısa değinmek yerinde olacaktır.

Kuşadası'nın Türkler tarafından ilk ne zaman alındığı hususu, belge eksikliği nedeniyle net ve açık bir şekilde kesinleştirilememektedir. Bununla birlikte gerek arşiv belgelerine gerekse kroniklerdeki dönemin siyasi olaylarına dayanılarak bazı çıkarımlar yapma yoluna gidilebilmektedir. Miryokefalon

⁴ Sanat tarihi, mimarlık tarihi ve şehircilik çalışmalarında Hurûfât Defterleri'nin kaynak olarak kullanılmalrı ve bunun yöntemleri hususunda evvelce yapılan çalışmalar, detaylı bilgiler sunmaktadır. Bkz: (Baykara, 1990; Çal, 2001; Alkan, 2006; Alkan, 2010; Beyazıt, 2013; Çakar ve Uzun, 2017; Eroğlu Memiş, 2017, 2017; Dündar, 2018; Muşmal ve Arıcı, 2015; Naldan, 2020; Oğur, 2018). Çalışmalar bunlarla sınırlı olmayıp özellikle son yıllarda bu hususta pek çok çalışma ortaya konmakla birlikte hepsini burada sıralamak abartılı olduğundan belli sayıda kaynak verilmiştir.

(Myriokephalon) savaşı (1176) sonrasında, hezimete uğramış İmparator Manuel Komnenos'un antlaşma şartlarına uymaktan imtina ettiğini gören Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan, atabegi komutasındaki bir orduyu Menderes bölgesini tahrip edip Bizans'ı cezalandırmak üzere vazifelendirmiştir. Bu akın, Ege Denizi kıyılarına kadar ulaşmıştır. Atabeg, Tralles (Aydın) ve Antiokhe (Nazilli)'yi antlaşma yoluyla alarak tüm kıyı boyunca büyük tahribatta bulunmuştur (Çay, 1987, s. 91; Merçil, 1997, s. 128). I. Manuel'in 1180 yılında ölümü sonrası, II. Kılıç Arslan batıdaki Türk yayılımını bizzat kendi yönetmiştir. Rodos Adası karşısındaki Lycian (Likya) sahillerine kadar yayılmış olan Türkmenler, civar çevrelere de sık sık akınlar yapmaya başlamıştır (Cahen, 2012, s. 46-47; Çay, 1987, s. 92; Merçil, 1997, s. 128). 1183 yılında Bizans sarayında baş gösteren taht kavgaları nedeniyle II. Kılıç Arslan'dan yardım istemeleri, Türklerin Ege Denizi'ne ulaşmalarının yolunu açmıştır (Çay, 1987, s. 95). 1186 yılında Ayasulug (Selçuk) ve çevresinin fethedildiği bilinmekle birlikte Kuşadası'na dair herhangi bir malumat edinilememektedir. Burasının muhtemelen Bizanslılar (ve 13. yüzyılın ikinci yarısında ise, Latinlerle yapılan antlaşma (Tok, 2014, s. 61-62) gereği İtalyan tacirler) tarafından liman olarak kullanılmaya devam edildiği düşünülebilir. İlerleyen zamanlarda, Moğol tahakkümü nedeniyle idari yetkisini kaybeden Selçuklular, batıda elde ettiği bölgeleri Aydınoğulları Beyliği yönetimine bırakmak zorunda kalmıştır. Aydınoğlu Mehmed Bey, Germiyanogulları'nın emrindeyken Yakub Bey tarafından verilen emirle Ege Bölgesi'ne giderek Ayasulug (1304), Çeşme, Birgi, Alaşehir, Aydın, Nazilli ve pek çok beldeyle birlikte asıl konumuzu teşkil eden Kuşadası'nı da almıştır (Hasircızade, 2003, s. 32/5048). Bu geniş bölgede beyliğini ilan eden Mehmed Bey, Sasa Bey ile yaptığı mücadelede galip gelerek 1307 yılında Birgi'yi beylik merkezi yapmıştır. Aydınoğulları, Ayasulug, Birgi, Ödemiş ve Aydın bölgesinde 1390 yılına kadar hüküm sürmüştür (Hasircızade, 2003, s. 32/5048; Koca, 2013, s. 142; Merçil, 1997, s. 284-286). 1390 yılında Osmanlı Sultanı I. Bayezid, Alaşehir'i muhasaraya gitmiş; Aydın, Saruhan ve Menteşe sahil beyliklerini alarak oğlu Süleyman'a ikta' etmiştir (Atsız, 1992, s. 59; Danişmend, 1971, s. 89; Edirneli Oruç Beğ, 1972, s. 49; Münecimbaşı, 1995, s. 129). Bu beldelelerin fethi, I. Bayezid zamanında Osmanlı Devletini Adalar (Ege) denizinin doğu sahillerinde hâkim bir konuma getirmişti (Danişmend, 1971, s. 92). Dolayısıyla, adı geçmemekle birlikte, Kuşadası'na yapılan akınlar da bu esnada başlamış olmalıdır.

Kuşadası'nın Osmanlı topraklarına katıldığı kesin tarih hususunda açık bir bilgiye tesadüf edilememiştir. Ancak bölge olarak İzmir, Menteşe, Aydın illerinin yeniden fethedilmesinin 827 (1423/1424) yılında gerçekleştiği ifade edilmektedir (Edirneli Oruç Beğ, 1972, s.

8). Öte yandan Ayasulug, limanının dolması nedeniyle 15. yüzyılda giderek önemini kaybetmiştir. Buna mukabil yeni bir liman olarak - Batılı kaynaklarda Scala-Nova/Yeni İskele olarak adlandırılan - Kuşadasının öne çıkmaya başladığı, pek çok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Baykara, 2000, s. 229-232, 2009, s. 34; Kiel, 2004, s. 405; Telci, 2004, s. 106, 2013, s. 394-395). Yine bir başka araştırmacı da Kuşadası'nın 1304 yılından önce bir yerleşim yeri değil, Ayasulug'un limanı durumunda olduğunu ifade etmiştir (Arıkan, 1990, s. 134). Kuşadası'nın iskân ve imarı hususunda T. Baykara ve M. Kiel, arşiv belgeleriyle destekledikleri detaylı bildirimler sunmuşlardır. Baykara, 16. yüzyılın ikinci yarısı ile 17. yüzyılın başlarındaki Batı Anadolu'daki siyasi olaylara, Osmanlı arşivlerindeki Sığla sancağına dair Tahrir Defterleri ile 16. yüzyılın ünlü denizcisi Piri Reis'in Kitâb-ı Bahriye adlı eserine dayanarak Kuşadası'nın 16. yüzyılda meskûn olmayıp 17. yüzyıl başlarında iskâna başlanmış kesinlikle yeni bir yerleşim yeri olduğunu belirtmiştir (Baykara, 2009, s. 35). Yine Kiel de Osmanlı Tahrir ve Avâz Defterlerini inceleyip ilaveten -başta 1720'lerde Kuşadası'nı ziyaret eden Hollandalı seyyah Egmont'un ki olmak üzere- ilgili seyahatnameleri de tarayarak kaynakların hiçbirinde Kuşadası'nda bir yerleşimden, bu isimde bir kaleden ve onu koruyan bir garnizondan bahsedilmediğini tespit etmiştir. Ayrıca büyük deniz atlası Kitâb-ı Bahriye'deki son derece detaylı harita çizimlerinde denizin içindeki küçük adada ve karşısındaki anakarada hiçbir yapının gösterilmediğini teyit ederek 15. ve 16. yüzyılda (en az 1575 yılına kadar) Kuşadası'nın bir yerleşim yeri olarak bulunmadığını; bu nedenle de Piri Reis haritasının Kuşadası ovasını herhangi bir yapı bulunmaksızın boş olarak gösterdiğini ifade etmiştir (Kiel, 2004, s. 406-414). Netice itibarıyla, araştırmacıların belgelerle ortaya koydukları üzere Kuşadası'nın, öncesinde meskûn bir mahal olmayıp 17. yüzyıl başlarında iskâna açılarak imar edilmiş yeni bir yerleşim yeri olduğu ve limanının dolması nedeniyle gözden düşerek terk edilmeye başlanılan Ayasulug'a alternatif olarak önem kazanmaya başladığı anlaşılmaktadır. 1534 yılında Cezayir-i Bahri Sefid Eyaleti'ne bağlı Sığla sancağının bir karyesi durumundaki Kuşadası, İne adıyla anılan ve henüz iskâna açılmamış küçük bir yer iken, burada 1600 yılından hemen önce Sadrazam Cerrah Mehmed Paşa tarafından bir han yaptırıldığı ancak bilinmeyen bir nedenle bunun harabeye döndüğü Kiel tarafından belirtilmiştir. 1614-1616 yıllarında ise, şenlendirmesi (imar etmesi) için Kuşadası tüm gelirleri ile birlikte I. Ahmed tarafından sadrazamı Öküz Mehmed Paşa'ya temlik edilmiştir. Çalışma konumuzu teşkil eden Hurûfât Defterlerinde de “*Kuşadası'nda sadr-ı âzam-ı esbâk Öküz Mehmed Paşa evkâf-ı şeriflerinden Kuşadası ceziresinde binâ eylediği kal'ada...*”, (VGM,

HD, nr. 1111.58, yıl h.1190 ve nr. 553.49, yıl h.1218, h.1220) şeklinde açık ifadeli kayıtlar mevcuttur. Paşa'nın 1622 yılında ölmesi üzerine Kuşadası, II. Osman (1618-1622) zamanında yine bir temlik-nâme ile Darüssaade (Harem) Ağası Süleyman Ağa'ya devredilmiştir (Kiel, 2004, s. 409).

Kuşadası yanında denizin içinde Küçük Ada⁵ (Güvercin Ada)'nın merkezine inşa edilmiş kulenin kesin tarihi bilinmemekle birlikte tarihsel ve mimari dokusu E. Tok'un çalışmasında detaylarıyla ortaya konmuştur (Tok, 2014, s. 79). Buna göre kule, Kuşadası'nda Öküz Mehmed Paşa'nın günümüze ulaşmış kervansarayı (17. yüzyıl) ile benzer şekilde inşa edilmiştir.⁶ Güvercin Ada'nın dış surları ise kitabesine göre 1826 yılına aittir (Çelik, 2021, s. 328-328). Kuşadası'nın şehir surları IV. Murat (1623-1640) zamanında Topal Receb Paşa himayesinde inşa edilmiştir. Evliya Çelebi, eserinin Kuşadası şehri özellikleri bölümünde "*Kaptan Receb Paşa eliyle Bağdat fatihi Sultan IV. Murad Han yapısı*" olarak belirttiği kalenin detaylı anlatımına yer vermiştir (Evliya Çelebi, 2011, s. 159).

Kuşadası'nda Türk yerleşimi sonrası pek çok eser meydana getirildiği anlaşılmakla birlikte günümüze ulaşabilmiş olanların sayısı fazla değildir. Bunlardan en eskisi Osmanlı sadrazamlarından Öküz Mehmed Paşa'nın yaptırdığı külliye olup günümüze sadece cami, han ve hamam ulaşabilmiştir. Kitabesi bulunmayan külliyenin 1028/1619 tarihli vakfiyesi mevcut olup yapıların bu tarihten evvel (Çobanoğlu, 2007, s. 26) 1618 yılında (Tuncer, 1975, s. 123; Kolektif, 1983, s. 728) tamamlandığı tahmin edilmektedir. Kervansaray yapısı 1964 yılında kapsamlı bir restorasyona tabi tutularak etrafını kuşatan konutlardan da temizlenmiştir (Tuncer, 1975, s. 126). Külliyenin camisi ise bugün Kale İçi Camii olarak anılmakta olup buradaki en eski tarihli yapıdır (Oğuz ve Erincin, 1983, s. 137; Kolektif, 1983, s. 726; Kürüm, 2008, s. 164). Yapı 19. yüzyıl başlarında restore edilmiş, 1982 yılında ise son cemaat yeri yenilenmiştir (Çobanoğlu, 2007, s. 26). Kuşadası'nda 17. yüzyılda Hatice Hanım tarafından inşa ettirildiği bilinen Hanım Camii, geçirdiği köklü onarımlar (Kürüm, 2008, s. 167) neticesinde asli hüviyetini yitirmiştir. Günümüze

⁵ Küçük Ada, 1829 tarihli Bab-ı Defter-i Başmuhasebe Bina Kalemi kayıtlarında, "*Kuşadası kasabasının civarında derun-ı deryada vâki' cebehane....*" ifadesiyle geçmektedir (Çelik, 2021, s. 329).

⁶ Ceneviz mimarî tarihi üzerine çalışan Dr. Sercan Sağlam, Kuşadası Kültürel ve Tarihi Mirası Koruma Derneği'nin 14.01.2022 tarihinde düzenlediği "Kuşadası Güvercinada Kalesi" konulu konferansta, kalenin bir proje kapsamında iddia edildiği gibi Ceneviz Kalesi olamayacağını, aksine kesin bir şekilde Türk Kalesi olduğunu detayları ve dayanaklarıyla anlatarak bu hususta kaleme aldığı çalışmasının çok yakın bir zamanda yayınlanacağı haberini vermiştir.

muhtelif onarımlar geçirmesi nedeniyle özgün hali değişerek ulaşmış diğer yapılar Hacı İbrahim Camii, İki Oluklu (Atik Camii) Cami, Türkmen Camii olup inşa kitabeleri bulunmamaktadır.⁷ Kitabesi bilinen ve günümüze ulaşabilmiş önemli bir yapı, 1227/1812 yılında Kale İçi Camii yanına inşa ettirilmiş İlyas Ağa Kütüphanesi'dir (Kürüm, 2008, 174). Kuşadası'nda günümüze ulaşabilmiş çeşme yapıları da dikkati çekmekle birlikte kitabeleri mevcut olmadığından haklarında kesin bilgiler bulunmamaktadır.

Kuşadası Hurûfât Defterlerinin incelenmesi neticesinde bugün bilinenen çok daha fazla tarihi yapı ismi tespit edilmiştir. Yapım tarihleri hususunda kesin bilgiler edinilmemekle birlikte en azından adları (bazılarının bânileri), kimi onarım vb. bilgileri ve mevcut olduğu tarihler hakkında fikir sahibi olunmaktadır.

HURÛFÂT DEFTERLERİNDE KUŞADASI KAZASI

Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde (VGM) bulunan Hurûfât Defterlerinin (HD) 29 adedinde Kuşadası Kazası'na ait vazife kayıtları mevcuttur.⁸ Hurûfât Defterlerindeki Kuşadası Kazası kayıtları, 10 Şevval 1045 (18 Mart 1636) tarihinde başlayıp 1250 (1835) yılında sona ermektedir. Kayıtların yıllara göre dağılımı Grafik-1'deki gibidir. Buna göre, ilk kayıt Recep Paşa Camii'ne ait olup 1045 (1636) yılından 1102 (1691) yılına kadar sadece Recep Paşa Evkafı ile ilgili iki kayıt bulunmaktadır. Grafik-1'de %2'lik oranla ifade edilen 1045 ile 1102 hicri yılları arasındaki kayıt boşluğu, M. Alkan'ın Hurûfât Defterlerine dair verdiği bilgilerle alakalı olmalıdır. Buna göre, söz konusu defterler atık ve cedîd olmak üzere iki seri halinde olup atık kayıtlar 1086-1103 (1675-1691), cedîd kayıtlar ise 1102-1258 (1690-1840) yılları arasındadır⁹ (Alkan, 2006, s. 13).

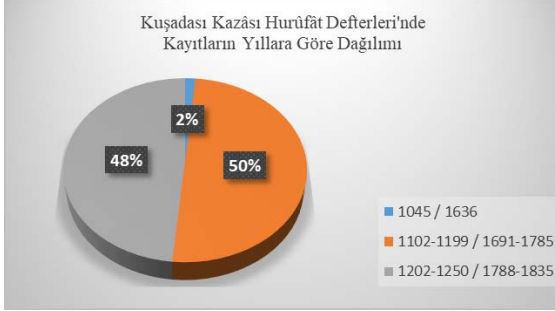
⁷ Yapıların geçirdiği onarımlara dair geniş malumat için bkz: Kürüm, 2008.

⁸ Bunlar; 553.49: (122-123)⁸, 551.104: (211-212), 552.39: (38-39), 552.39asil: (138), 554.34: (97-98), 555.55: (207-208), 556.32: (90-91), 557.55: (112), 564.113: (240), 1091.105: (174), 1106.27: (57), 1108.37: (81)1, 1109.68: (158), 1111.58: (185-186), 1112.74: (167), 1113.38: (105-106), 1114.17: (35-36), 1115.16: (41-42), 1116.9: 8 (22-23), 1119.136: (279), 1125.27: (51), 1128.97: (185), 1138.61: (112), 1139.118: (247), 1140. 275: (564), 1142.83: (172), 1142.125: (258), 1216.57: (78), 1221.21: (21) numaralı (nr.) defter ve sayfa numaralarındadır.

Defterlerin dijital ortamdaki sayfalarına ulaşım, VGM'den alınan dilekçeli izinle kurumun ilgili biriminde sağlanmıştır.

⁹ Anadolu Hurûfât Birinci Seri (530-569); İkinci Seri (1055-1157) olarak belirtilmiştir (Alkan, 2006, s. 13).

Grafik 1. Kuşadası Kazâsı Kayıtlarının Yıllara Göre Dağılımı¹⁰

Defterlerden elde edilen bilgilerin somut ve düzenli bir şekilde algılanabilmesi amacıyla, yapı adları, mahalle ve karye adları (Tablo-1), atama yapılan görevler, görevliler ve uygun görülen ücretler (Tablo-2) olarak düzenlenmiştir. Tablo-1’de defter kayıt numaraları ve yapının adının geçtiği kayıt tarihleri de verilmek suretiyle erişim kolaylığı amaçlanmıştır.

Kuşadası yerleşimi, defter kayıtlarında “kale içi ve kale dışı” olarak belirlenmiştir. Defterlerde geçen mahalle adları; Kuşadası kale içinde Dağ Mahallesi, Kuşadası varoşunda (kale dışında) Türkman/Türkmen, Boyalı, Cami-i Cedîd, Cami-i Atik, Hacı Hasan, Alacamescid, Timurci/Demirci/Demirci Hasan, Mağribli, Hacı Osman, Kadı, Müytâb/Moytâb mahalleleri şeklindedir. 1671 yılında Kuşadası’na seyahat eden Evliya Çelebi, kale içinde üç, varoşunda dokuz mahalle olduğunu yazmıştır (Evliya Çelebi, 2011, s. 160).

Kayıtlarda geçen karye (köy) isimleri, Çanlı karyesi, Hackî (?)¹¹ karyesi, Cumalı karyesi, İne karyesi, Bergos/Burgaz karyesi, Nâibli karyesi, Kuyumcu karyesi, Caferler karyesidir.

Defter kayıtlarında yapı adlarının yanı sıra bunların bakımı onarımı amacıyla kurulan vakıf adları da yer almaktadır. Bunlar, Hatice Hanım Vakfı, Ahmed Efendi Vakfı (dükkânlar), Ekmekçioğlu Hacı Memiş Ak/Akça Çeşme ve suyuollarının tamir ve bakımı için

¹⁰ İlgili kayıtlar H.1045 yılında başlayıp H.1250 yılında sona ermektedir. Aralıktaki tüm kayıtlar incelenmiştir.

¹¹ Kuşadası ile alakalı yayımlar taranmış ancak Hackî benzeri bir karye ismine rastlanamamıştır. Okunma hatası ihtimali nedeniyle soru işareti konması uygun görülmüştür.

oluşturulmuş vakıf, Receb Paşa Vakfı, Şatır Hacı Mustafa Vakfı, Hacı Mehmed Vakfı, Öküz Mehmed Paşa Vakfı, Cezeri Kasım Paşa Vakfı ve Şeyh Taceddin Vakfı¹² olarak anılmaktadır. Bunlardan Öküz Mehmed Paşa'nın vakfiyesi mevcuttur.¹³

Yapı isimleri ve yerleri, defter kaydında geçtiği şekliyle verilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında, yapılar hakkında bilgi ve bugünkü durumlarıyla ilgili geniş malumata, sayfa sınırlandırma lüzumu nedeniyle yer verilememektedir. Defterlerin ilgili sayfalarının tıpkıbasımları ile transkripsiyonlarının da ilave edileceği daha kapsamlı bir kitap çalışmasında, gerekli bilgilerin sunulması planlanmıştır.

Atama kayıtlarında tespit edilen cami, mescid, muallimhâne/mekteb, zâviye, su yapıları ve diğer yapıların adları ve bulunduğu yerler, defter numaraları ile birlikte Tablo-1 'de verilmiştir. Kayıtlarda bu yapılarla ilgili -yenilenme, bakım-onarım, camiye tahvil edilme vb.- bazı önemli bilgiler de bulunmaktadır. Bir kısım cami ve mescidin de sonradan tamir ettirenin adıyla anılması nedeniyle aynı yapılardan farklı isimlerle bahsediliyor olma ihtimali akla gelmekte ise de bunları kayıtlar yoluyla tespit etmek mümkün olamamıştır. Bu nedenle yapılara dair sayısal döküm yanıltıcı olacağından özellikle imtina edilerek sayısal döküm verilmeyip isim olarak ele alınmıştır.

1. Kayıtlarda adı geçen camiler:

Öküz Mehmed Paşa Camii: Kuşadası kale içinde yer alan cami, günümüzde Kale İçi Camii (Kürüm, 2008, s. 164) olarak bilinmektedir. Cami ile ilgili kayıtlar, Muharrem 1250 (Mayıs/Haziran 1834) yılına kadar çeşitli vazife atamaları vesilesiyle devam etmiş; en son bu tarihte vâiz ve nâsih tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.557.55). (Tablo-1 ve Tablo-2). Öküz Mehmed Paşa Camii adının geçtiği 1155 (1742/1743) yılında bakım işleri için yeniden kayyum tayini kaydında "*Caminin bitişiğinde Hacı Seferoğlu Hacı Ali'nin yaptırdığı kapı...*"dan bahsedilmesi de (VGM, HD, nr.1112.74) önemli bir bilgi olarak belirmektedir. Vakfiyesi Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde mevcuttur (Oğuz ve Erincin, 1983, s. 136; VGMA: 571, s.215, sıra 81).

Receb Paşa Camii: Defter kayıtlarında kale içerisinde yer aldığı belirtilen cami, Receb Paşa tarafından yaptırılmıştır. Her ne kadar

¹² Şeyh Taceddin Vakfı'na 1111 (1699/1700) yılında nazır ataması yapılmıştır. (VGM, HD, nr.1138.61).

¹³ İlgili vakıflara dair geniş malumat için bkz: Ökçesiz, 2021; Oğuz ve Erincin, 1983, s. 136.

Öküz Mehmed Paşa'nın kale içinde yaptırdığı camiye sonradan Receb Paşa adı verildiğine dair düşünceler bulunduğu ifade edilse de¹⁴ kayıtlardan açıkça görüldüğü üzere aynı tarihlerde her ikisinden de ayrı cami olarak “*Receb Paşa'nın bina eylediği*” ifadesiyle bahsedilmektedir (VGM, HD, nr.1091.105, Rebüülevvel 1138 (Kasım/Aralık 1725) ve nr.1119.136, 1 Zilhicce 1136 (21 Ağustos 1724). 1113 yılı Muharrem ayında (Haziran/Temmuz 1701) Receb Paşa Camii'ne dair bir kayıt yer alırken, aynı yılın Ramazan ayında (Ocak/Şubat 1702) Öküz Mehmed Paşa Camii'ne cüzhân ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61). Defterlerde Mehmed Paşa Camii konulu kayıtlar devam ederken 15 Şevval 1045 (23 Mart 1636) gibi erken tarihli kayıta “*Kuşadası'nda vâki' Receb Paşa Camii...*” ve “*merhum Receb Paşa'nın vakfından Kuşadası nâm mevzide vâki' cami...*” ibareleri geçmektedir (VGM, HD, nr.1221.21). Ayrıca ilerleyen yıllarda da Öküz Mehmet Paşa Camii kayıtlarda yer almaya devam etmiş (VGM, HD, nr.1109.68, yıl 1143); hatta kayıtların son bulunduğu 1250 yılının Muharrem ayında (Mayıs/Haziran 1834) söz konusu camiye vâiz ve nâsih tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.557.55). Gerek Hurûfât Defterleri gerekse Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndaki belgelerden (BOA EV.HMH.d... / 4783 -0 -0) Receb Paşa Vakfı bulunduğu anlaşılmakla birlikte bu belgelerde vakfiyesi olduğuna dair herhangi bir ibareye rastlanılamamıştır. Belki arşiv belgelerinin tümünün daha detaylı taranması neticesinde farklı bilgilere erişmek mümkün olabilir.

Receb Paşa, vezâret pâyesi almasının ardından 1621 yılında I. Ahmed'in kızı Gevherhan Sultan ile evlendirilmiştir. Tarihte “topal” lakabıyla tanınan Paşa, 1631 yılında veziriâzamlığa getirilmiştir (Emecen, 2019, s. 419-421). Osmanlı Arşivi'ndeki bir Mühimme Defterinde “*Annesi merhume Gevherhan Sultan'dan mülkiyet üzere Safiye Hanım'a geçen Kuşadası'nda...* (1041/1631)” ibaresinden, hanımı Gevherhan Sultan vesilesiyle Paşa'nın Kuşadası üzerinde mülkiyet hakkı olduğu anlaşılmaktadır (BOA A. {DVNSMHM.d. 85-414).

Hatice Hanım / Hacı Hatice / Hanım Hatun / Hanımiye / Hanım Camii: Kuşadası varoşu, Alacamescid mahallesinde mevcut cami, Hatice Hanım evkafına dâhildir (VGM, HD, nr.1112.74). Tablo-

¹⁴Yerel Tarih Araştırmacısı, Kuşadası Kültürel ve Tarihi Mirası Koruma Derneği Başkanı Mahmut Ökçesiz Kuşadası vakıflarına dair kaleme aldığı yazısında, aksi yönde düşünceler bulunmakla birlikte bazı arşiv kayıtlarının Receb Paşa'ya ait ayrı bir cami ve medresenin mevcudiyetine işaret ettiğini ifade etmiştir. Erişim: <http://www.kusadasikulturelmiras.com/?pnum=194&pt=Osmanlı+Dönemi+Kuşadası+Vakıfları>, 10.12.2021.

2'de izlendiği üzere zengin bir vakıf olup görevlilere ödenen ücretler nispeten daha yüksektir. Diğer camilerin imamlarına 1 veya 2 akçe ödeme yapılırken Hatice Hanım Camii imamına 6 ile 10 akçe arasında değişen ücretler ödenmiştir. Bu durum caminin diğer görevlendirmelerinde de söz konusudur (Tablo-2).

Şatır Hacı Mustafa Camii: Caminin, Kuşadası Türkman/Türkmen Mahallesi'nde yer aldığı ve Şatır Hacı Mustafa Vakfı dâhilinde olduğu anlaşılmaktadır. El-Hâc Mustafa'nın -bazı kayıtlarda el-Hâc Şatır'ın (VGM, HD, nr.555.55)- bina eylediği camide 1143 (1730/1731) yılında yarım akçeyle kayyım ataması kaydı mevcuttur. (VGM, HD, nr.1109.68).

Mustafa Çavuş Camii: Kuşadası'na tabi Çanlı karyesinde Mustafa Çavuş'un yaptırdığı camiye 1102 (1690/1691) yılında bir akçe ile müezzin ve 1116 (1705) yılında hatib (VGM, HD, nr.1138.61), 1156 (1743/1744) yılında günlük iki akçe ile aşırhân (VGM, HD, nr.1112.74), 1202 (1787/1788) (VGM, HD, nr.1113.38), 1229 (1813/1814), (VGM, HD, nr.1112.74) ve 1232 (1817) (VGM, HD, nr.555.55) yıllarında cuma vâizi ve hatib tayini yapılmıştır.

Hacı Mehmed Camii: Hakkında sadece bir kayıt bulunan mescidin Hacki (?) adlı bir köyde bulunduğu ve 1113 (1702) yılında mescide bir akçe ile kayyım ataması yapıldığı belirtilmiştir (VGM, HD, nr.1138.61).

Hacı Hasan Camii: Kuşadası Hacı Hasan Mahallesi'ndeki Hacı Hasan Camii olarak geçmekte olup 1115 (1704) yılında imam ataması kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61). Ayrıca camide bir muallimhâne bölümü olduğu ve aynı yıl muallim ataması yapıldığı anlaşılmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61). 1136 (1724) (VGM, HD, nr.1119.136) ve 1155 (1742/1743) (VGM, HD, nr.1112.74) yıllarındaki kayıtlarda aynı isimle bir mescid geçmekte olup ikisinin aynı yapı olma ihtimali oldukça kuvvetlidir.

İbrahim Efendi Cami-i Atik: Kuşadası Cami-i Atik Mahallesi'nde İbrahim Efendi Camii'nde 1143 (1731) yılında salı günleri için bir akçe ile vâiz (VGM, HD, nr.1109.68), 1233 (1817/1818) yılında günlük 10 akçe ile vâiz ve müderris tevcihi kaydı mevcuttur (VGM, HD, nr.555.55).

İbrahim Efendi Cami-i Cedid: Kuşadası Cami-i Cedid Mahallesi'nde el-Hâc İbrahim Camii'nde 1143 (1730/1731) yılında (VGM, HD, nr.1109.68) ve 1233 (1817/1818) yılında (VGM, HD, nr.555.55) imamet tevcihi kaydı bulunmaktadır. Cami, uzun zamandır

yıkılmaya yüz tuttuğundan 1231 (1816) yılında hayır sahipleri tarafından tamir ettirilmiştir (VGM, HD, nr.555.55).

Tekfurdağlı Hacı Mehmed Camii: Kuşadası Timurci/Demirci Mahallesi'nde Tekfurdağlı (Tekirdağlı) merhum Hacı Mehmed'in yaptırdığı camiye, 1136 (1724) yılında nukud vakıfları için müteveli (VGM, HD, nr.1119.136); 1185 (1771) yılında ise vâiz tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1114.17).

Hacı Şah Nâzır Camii: Kuşadası Türkman/Türkmen Mahallesi'nde el-Hâc Şah Nâzır Camii'ne 1141 (1729) yılında devirhân ve müteveli tayini kaydı mevcuttur (VGM, HD, nr.1139.118).

Cami: Kuşada'ya tabi Mehmed Ali'nin yaptırdığı camiye 1144 (1731) yılında hatip atanmıştır (VGM, HD, nr.1109.68).

Alacamescid Hacı Mustafa Camii: Kuşadası'nda Alacamescid Mahallesi'nde el-Hâc Mustafa'nın bina eylediği camiye 1144 (1731) (VGM, HD, nr.1109.68) ve 1224 (1809/1810) (VGM, HD, nr. 554.34) yıllarında cuma vâizliği ataması yapılmıştır. İlgili diğer kayıtlardan bâni el-Hâc Mustafa'nın, el-Hâc İbrahim'in oğlu olduğu bilgisi edinilmektedir (VGM, HD, nr.555.55, yıl 1230; nr.557.55, yıl 1245; nr.554.34, yıl 1226). Hacı İbrahim'in oğlu Mustafa'nın yaptırdığı bu camiye 1199 (1784/1785) yılında hasbî (gönüllü) kayyım ve vakıf mütevellisi ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1113.38). Ayrıca defterdeki bir başka kayıta, Kuşadası Hacı Mustafa Camii'ne 1155 (1742/1743) yılında yapılan müezzin tayininden bahsederken Hacı Mustafa için "Tekfurdağlı" tanımlaması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1112.74).

Giritli Camii: Mevki hususunda belirleyici bir bilgi vermeksizin "*Kuşadası'nda Giritli Camii dimekle maruf yapı...*" olarak ifade edilmiştir. Camiye 1155 (1742/1743) yılında kayyım ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1112.74).

Nâibli Karyesi Ali Ağa Camii: Kuşadası'nda Kâsım Paşa Vakfı Nâibli köyünde Ali Ağa'nın yaptırdığı camiye 1168 (1755) yılında hatib (VGM, HD, nr.1106.27), 1233 (1817/1818) yılında imam tevcihi kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.555.55).

Keskin-zâde Hacı Mehmed Cami-i Kebîr: Kuşadası hisını (kale, hisar) dâhilinde olduğu belirtilen camiye, bitişiğindeki vakıf dükkanlara 1125 (1768) yılında yapılan nâzır tayini vesilesiyle değişilmiştir (VGM, HD, nr.1125.27). Bu caminin defterdeki başka bir kayıta bahsi geçmemektedir.

Hacı Mustafa Camii (Hacı Mustafa Mescidi / Hasan Efendi Camii): Kuşadası Kazası'na tabi Kuyumcu karyesi içindeki Hacı Mustafa Mescidi'ne Receb 1182 (Kasım/Aralık 1768) yılında minber konmak suretiyle cami-i şerif haline getirilerek imam atandığı öğrenilmektedir (VGM, HD, nr. 1125.27). Yine kayıtlardan öğrenildiğine göre yapı, Zilhicce 1227 (Aralık/Ocak 1812/1813) tarihinde harap durumda olduğundan yıktırılarak Hasan Efendi tarafından yeniden yaptırılmıştır (VGM, HD, nr.555.55). Zilkade 1246 (Nisan/Mayıs 1831) tarihinde ise, yapı tamamen yıkılmış olduğundan arsası üzerine Padişah izni ile Hasan Efendi yeniden bir cami-i şerif inşa ettirmiş ve bu camiye imam ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.557.55).

Balatçık Karyesi Camii: Kuşadası Balatçık karyesine 1190 (1776/1777) yılında imam, 1191 (1777) ve 1223 (1808) yıllarında hatib tayini kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1111.58 ve nr.55349.120). Caminin 1239 (1824) yılında varlığını sürdürdüğünü, imam ve hatib tayini kaydından anlamaktayız (VGM, HD, nr.556.32).

Bergos/Burgaz Karyesi Camii: Karye adı bazı kayıtlarda Bergos (VGM, HD, nr.1109.68) olarak geçerken bazılarında Burgaz (VGM, HD, nr.1111.58) olarak belirtilmiştir. Kuşadası Bergos köyündeki camiye 1137 (1725) (VGM, HD, nr.1119.136), 1145 (1732/1733) (VGM, HD, nr.1109.68) ve 1190 (1776/1777) (VGM, HD, nr.1109.68) yıllarında hatib tevcihi kaydı bulunmaktadır. 1168 (1754/1755) (VGM, HD, nr.1106.27) ve 1248 (1832/1833)(VGM, HD, nr. 557.55) yıllarında yapılan imam ataması kaydında ise cami için “*Kuşadası'na tabi Bergos karyesinde Hacı Halil'in yaptırdığı cami*” ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla bir köyde iki ayrı cami ihtimali düşük olacağı için caminin sonradan Hacı Halil tarafından tamiri ihtimali akla gelmektedir. Ancak bu görüşü destekleyecek herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

İbrahim Ağa Camii: Kuşadası Cami-i Cedid Mahallesi'nde Hacı Halil-zâde Hacı İbrahim Ağa Camii'ne 1202 (1788) yılında cuma vâizi tayini kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1113.38). Bu caminin, yukarıda bahsedilen ve aynı mahallede adı geçen Hacı İbrahim Camii'nden ayrı bir cami olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Ancak ondan bahsedilirken daima sadece İbrahim Efendi denilmektedir. Bu cami için ise Hacı Halil-zâde Hacı İbrahim Ağa tabiri kullanılmıştır.

2. Kayıtlarda adı geçen mescidler:

Köprübaşı Abdülaziz Mescidi: Mescidin Kuşadası varoşunda Türkman/Türkmen Mahallesi'nde Köprübaşı mevkiinde olduğu anlaşılmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61). Köprü başında Abdülaziz'in yaptırdığı mescid zamanla harap olduğundan Dilli-zâde Hacı Mehmed tarafından tamir ettirildikten sonra Safer 1188 (Nisan/Mayıs 1774) tarihinde bu camiye imam tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1115.16). Yapının Zilhicce 1193 (Aralık/Ocak 1779/1780) tarihinde bir tamir daha geçirdiği, bu iş için mütevellî tayini kaydından anlaşılmaktadır (VGM, HD, nr.1216.57). İlerleyen yıllarda yeniden harabeye dönen mescidin tekrar tamir ettirildiği, 1234 (1818/1819) yılında yapılan imam tayini kaydında belirtilmektedir (VGM, HD, nr.555.55).

Halime Hatun Mescidi: Kuşadası kale içindeki Dağ Mahallesi'nde Halime Hatun'un yaptırdığı mescide 1108 (1697) yılında yarım akçe ile kayyım (VGM, HD, nr.1140.275), 1111 (1699/1700) yılında müezzin ve kayyım (VGM, HD, nr.1138.61), 1203 (1789) (VGM, HD, nr.551.104) ve 1239 (1823) (VGM, HD, nr.556.32) yıllarında günlük iki akçe ile imam ataması yapılmıştır.

Seyyid Eyyüb Çelebi Mescidi: Mağribli Mahallesi'ndeki mescide 1111 (1699/1700) yılında imam tayin edilmiştir. Şaban 1116 (Kasım/Aralık 1704) tarihli kayyım ataması kaydından Seyyid Eyyüb Çelebi tarafından tamir ettirildiği öğrenilen mescide yine aynı tarihte imam tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61).

Öküz Mehmed Paşa Kervansaray Mescidi: Kuşadası Öküz Mehmed Paşa Han-ı Kebiri'nde bir mescid-i şerif bulunduğu, Zilhicce 1111 (1700) yılında yapılan hasbi kayyım ataması kaydından anlaşılmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61).

Hacı Abdurrahman Mescidi: Kuşadası varoşunda Timurci/Demirci Mahallesi'nde olup 1115 (1704) yılında yarım akçe ile imam görevlendirilmesi yapılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61). Yapı, aynı tarihte müremmim/meremmetçi (tamirci) tayini kaydında "cami" olarak anılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61).

Hacı Hasan Mescidi: Kuşadası'nda 1136 (1724) yılında yapılan kayyım ataması kaydında rastladığımız mescidin tam yeri hakkında bilgi verilmemektedir (VGM, HD, nr.1119.136). Bir başka kayıta 1155 (1742/1743) yılında kayyım ataması yapıldığı ve tamir gördüğü belirtilmektedir (VGM, HD, nr.1112.74). 1115 (1704) yılında imam ataması kaydı vesilesiyle adı geçen Hacı Hasan Camii ile aynı yapı olması kuvvetle muhtemeldir (VGM, HD, nr.1138.61).

Ali İmam Mescidi: Yapı, 1116 (1704/1705) yılındaki imam ataması kaydında, Kuşadası Timurci/Demirci Mahallesi'nde Ali İmam adındaki hayır sahibinin mescidi olarak anılmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61).

Hacı Mahmud Mescidi: Kuşadası Türkman/Türkmen Mahallesi'nde el-Hâc Mahmud'un bina eylediği mescide 1 Muharrem 1138 (9 Eylül 1725) (VGM, HD, nr.1091.105) ve 1143 (1730/1731) (VGM, HD, nr.1091.105) tarihlerinde birer akçe ile imam tayini yapılmıştır.

Caferler Karyesi Hasan Halife Mescidi: Kuşadası köylerinden Caferler adındaki köyde Hasan Halife'nin yaptırdığı mescide 1138 (1725/1726) yılında yarım akçeyle imam ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1091.105).

Kızıl Mescid: Kuşadası'nda Çakallı (?) nâm karyede, Kadı nam mahallede Kızıl Mescid'e 1141 (1729) yılında imam tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1139.118).

Hacı Osman Mahallesi Mescidi: Kuşadası'nda 1156 (1743/1744) yılında Hacı Osman Mahallesi'nde bir mescide yapılan imam tayini vesilesiyle haberdar olduğumuz yapı hakkındaki bilgi bundan ibarettir (VGM, HD, nr.1112.74).

Ahmed Efendi Mescidi: Kuşadası Türkman/Türkmen Mahallesi'nde Ahmed Efendi nâm mescidin aydınlatılması işleri için 1156 (1743/1744) ve 1190 (1776/1777) yıllarında bir görevli tahsis edildiği bildirilmektedir (VGM, HD, nr.1112.74 ve nr.1113.58). 1230 (1815) yılında mescidin yine aydınlatma işleri için mütevellî atanması kaydı mevcuttur (VGM, HD, nr.555.55).

Hacı İbrahim Mescidi: Kuşadası'na tâbi Çanlı köyünün Kadı Mahallesi'nde Hacı İbrahim Mescidi'ne 1177 (1764) yılında imamet tevcihi kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1108.37).

Abdülkerim Mescidi: Kuşadası kale dışında el-Hâc Abdülkerim'in bina eylediği mescide 1184 (1770) (VGM, HD, nr.1114.17), 1221 (1806) (VGM, HD, nr.55349.119) ve 1224 (1809/1810) (VGM, HD, nr.554.34) yıllarında imam tayini kaydı bulunmaktadır.

Hacı Mehmed Mescidi: Kuşadası mahallelerinden Timurci/Demirci Hasan Mahallesi'nde Hacı Mehmed'in yaptırdığı mescidin imamının görev ihmali nedeniyle öncekinin yerine 1204 (1790) yılında imam (VGM, HD, nr.551.104) tayini yapılmıştır. 21

Rebiülevvel 1222 (29 Mayıs 1807) tarihinde ise günlük bir akçe ile yine imam tevcihi kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.552.39asil).

Hacı Mustafa Mescidi: Kuşadası mahallelerinden Müyâtâb/Moytâb Mahallesi'nde el-Hâc Mustafa'nın yaptırdığı mescide 1205 (1790/1791) (VGM, HD, nr.551.104) ve 1228 (1861) (VGM, HD, nr.555.55) yıllarında imam tayini yapılmıştır.

Boyalı Mahallesi Mescidi: Kuşadası Boyalı Mahallesi Mescid-i Şerifi'ne 1196 (1782), (VGM, HD, nr.1216.57), 1221 (1806) (VGM, HD, nr.55349.119), 1224 (1809/1010) (VGM, HD, nr.554.34) ve 1249 (1834) (VGM, HD, nr.557.55) yıllarında imamet tevcihi kaydı mevcuttur.

Hüseyin Ağa Mescidi: Kuşadası Gümrük civarında Hüseyin Ağa'nın yaptırdığı mescid-i şerife 1221 (1806) yılında imam tayin edilmiştir (VGM, HD, nr.55349.119).

Muradoğlu/Murad Ali Mescidi: Kuşadası mahallelerinden Türkman/Türkmen Mahallesi'nde Muradoğlu/Murad Ali'nin yaptırdığı mescide 1188 (1774) (VGM, HD, nr.1216.57), 1223 (1810/1811) (VGM, HD, nr.554.34) ve 1232 (1818) (VGM, HD, nr.555.55) yıllarında imam tayini yapılmıştır. Bazı kayıtlarda merhum "Murad Ali" (VGM, HD, nr.1216.57) bazılarında ise "Muradoğlu" (VGM, HD, nr.555.55) şeklinde geçen ve iki ayrı yapı gibi algılanan mescidin, aynı yapı olduğu kanaatini taşımaktayız.

Dizdar Mahallesi Mescidi: Kuşadası mahallelerinden Dizdar Mahallesi'ndeki mescid-i şerife 1232 (1817) yılında günlük bir akçe ile imam tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.555.55).

3. Kayıtlarda adı geçen mekteb, muallimhâne, dersihâne, medrese, buk'a, zâviye vb. yapılar:

Hacı Mustafa Muallimhânesi: Kuşadası kale varoşunda Cami-i Atik Mahallesi'nde Hacı Mustafa'nın yaptırdığı mektebe 1113 (1702) yılında yarım akçe ile muallim (VGM, HD, nr.1138.61), 1186 (1772) (VGM, HD, nr.1216.57) ve 1199 (1785) yılında sıbyan muallimi (VGM, HD, nr.1113.38) ataması yapılmıştır. Mektebin faaliyetlerinin 1241 (1825) yılında devam ettiğini, bu tarihteki sıbyan muallimi ataması vesilesiyle öğrenebilmekteyiz (VGM, HD, nr.556.32).

Süleyman Ağa Muallimhânesi: Kuşadası'nda Süleyman Ağa'nın yaptırdığı muallimhâne olarak geçmekte olup 1113 (1702) yılında muallim ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61).

Muallimhâne: Hacı Hasan Mahallesi'ndeki bir muallimhâneye 1113 (1702) yılında bir akçe ile hoca tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61). Bu mektebin ayrı bir yapı olmayıp Hacı Hasan Camii'nde özel bir bölüm olduğu, 1115 yılındaki muallim tayini kaydından anlaşılmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61).

Mekteb: Kuşadası Kalesi'nde Dağ Mahallesi'nde Halime Mescidi'nde Hirmende/Harmanda (?) Mektebi'ne yarım akçe ile muallim ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1138.61).

Dershâne: Kuşadası Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii avlusunda, şadırvanın hemen üst tarafında, hayır sahiplerinden Mehmed b. Ali'nin yaptırdığı dershaneye 1227 (1812) yılında müderris tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.555.55). Mehmed b. Ali'nin ilim tedrisi için bina eylediği bu dershanenin 1241 (1825) yılında faaliyetine devam ettiğini müderris ataması kaydından öğrenebilmekteyiz (VGM, HD, nr.556.32).

Hacı Mehmed Muallimhânesi: Kuşadası'na tâbi Cumalı karyesindeki muallimhâneye 1156 (1743/1744) yılında günlük iki akçe ile ilkmekteb muallimi (muallim-i sıbyan) ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1112.74).

Hatice Hanım Medresesi: Kuşadası'nda Hatice Hanım'ın yaptırdığı medreseye 1217 (1803) yılında müderris tayini kaydı bulunmaktadır. Bu tayin Şeyhülislamın işareti ve Padişah fermanıyla gerçekleşmiştir (VGM, HD, nr.55349.119).

İbrahim Ağa Dershânesi: Kuşadası kale içinde İbrahim Ağa Dershânesi vakfına 1191 (1777) ve 1200 (1786) yıllarında müteveli tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1111.58 ve nr.1113.38).

Hücerât/Talebe Hücreleri: Kuşadası Cami-i Cedîd Mahallesi'nde Hacı İbrahim Camii'ne bitişik talebe hücrelerine 1231 (1816) yılında müderris tevcihi kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.555.55).

Hücerât/Talebe Hücreleri: Kuşadası Alacamescid Mahallesi'nde Hacı Mustafa'nın yaptırdığı cami avlusunda talebeler için yapılan odalara 1191 (1777/1778) ve 1223 (1808) yıllarında müderris tayini kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1111.58 ve nr.55349.120).

Medrese: Öküz Mehmed Paşa Camii etrafında medrese odalarındaki talebelere yönelik, 1143 (1730/1731) yılında üç akçe ile müteveli ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1109.68).

Buk'a: Türbe, zaviye manaları da bulunan buk'a, özellikle eğitim yeri anlamında tercih edilen bir terimdir (İpşirli, 1992, s. 386). Defter kayıtlarında, Şaban 1102 (1691) tarihinde dersiâm ataması vesilesiyle geçmesi de bunu teyit eder mahiyettedir. Türkman/Türkmen Mahallesi'nde bulunan yapıya ait sadece bir kayıt mevcuttur (VGM, HD, nr.1138.61).

Zâviye: Kuşadası Böğri (?) zâviyesine zâviyedâr tayinine dair 1102 (1690/1691) yılındaki kayıt, yapının 17. yüzyıldaki mevcudiyetine işaret etmektedir (VGM, HD, nr.1138.61).

4. Kayıtlarda adı geçen su yapıları:

Receb Paşa Camii Şadırvanı: Kuşadası kalesi içerisinde merhum Receb Paşa Cami-i Şerifi şadırvanının işleri için mütevellî ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1112.74).

Hacı Mustafa Şadırvanı: Kuşadası varoşunda Alacamescîd Mahallesi Hatice Hanım Camii avlusunda bulunan şadırvandan, en erken kayıt olarak 1102 (1690/1691) yılında suyu için mütevellî görevlendirilmesi vesilesiyle haberdar olmaktadır (VGM, HD, nr.1138.61). Daha sonra açık bir şekilde "*Hatice Hanım Camii avlusunda Hacı Mustafa şadırvanı*" olarak ifade edilen şadırvan için 1136 (1724) (VGM, HD, nr.1119.136) ve 1145 (1732/1733) (VGM, HD, nr.1109.68) yıllarında iki akçe ile mütevellî ataması yapılmıştır. Hatice Hanım Camii avlusunda önceden cami ile çağdaş bir şadırvanı olup olmadığı bu kayıtlardan anlaşılamamaktadır. Devlet arşivlerindeki 1080 (1669/1670) yılı gibi erken tarihli bir belgede de yine "*Kuşadası'nda vâki' Hanım Camii'nde Hacı Mustafa'nın vakfettiği şadırvan*" (BOA, İE:EV.) olarak ifade edilmektedir. O halde şadırvan ya evvelinde bulunmayıp Hacı Mustafa tarafından cami avlusuna ilave ettirilmiş ya da -Hatice Hanım bir şadırvan yaptırmış ise- belli bir tarihten sonra Hacı Mustafa tarafından yenilenmiş olmalıdır. Bunu teyit etmek şimdilik mümkün olmamıştır.

Şadırvan: Kuşadası'nda İbrahim Efendi'nin yaptırdığı Cami-i Atik avlusunda bulunduğu belirtilen şadırvandan, yanına yapılan dershaneye 1227 (1812) yılında müderris tevcihi kaydı vasıtasıyla haberdar olmaktadır (VGM, HD, nr.555.55). Şadırvanın mevcudiyetinin 1241 (1825) yılında devam ettiğini yine yanındaki medreseye yapılan muallim tayini vesilesiyle öğrenebilmekteyiz (VGM, HD, nr.556.32).

Maslak: Anadolu su mimarisinde maslak, bentlerden şehre gelen suyollarının kollara ayrıldığı yerlerdeki baca, depo ve savaklar olarak tanımlanmıştır (Sözen ve Tanyeli, 1986, s. 155). Defterde

Türkman/Türkmen Mahallesi yakınında olduğu belirtilen maslağ, debbağ Hacı Ahmed'in yaptırdığı bilgisi de verilmektedir. Maslak 1156 (1743/1744) yılında tamir görmüştür (VGM, HD, nr.1112.74). Deniz kenarında olduğu kaydedilen Hacı Ahmed'in maslağının iki akçe ile görev yapan bir sakası olup ölümü üzerine 1157 (1744/1745) yılında yerine yenisinin ataması yapılmıştır (VGM, HD, nr.1112.74).

Hacı Abdülkerim Ağa Çeşmesi: Kuşadası'nda Değirmendere denilen yerde Hacı Abdülkerim Ağa'nın yaptırdığı ve vakfeylediği çeşmeye, 1177 (1764) yılında mütevellî tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1108.37).

Hüseyin'in oğlu Hasan Bey Çeşmesi: Kuşadası Gümrüğü bitişiğinde Hasan Bey b. Hüseyin'in yaptırdığı çeşmenin Receb 1182 (1768) (VGM, HD, nr.1125.27), 1189 (1775) (VGM, HD, nr.1216.57) ve 1201 (1787) (VGM, HD, nr.1113.38) yıllarında tamir işleri için mütevellî tayini kaydı bulunmaktadır.

Hasan Bey Çeşmesi: Kuşadası varoşunda deniz kenarında Hasan Bey'in yaptırdığı çeşmenin tamirine ve mecalarının temizlenmesine vakfedilen dükkân üzerine Zilkade 1182 (1769) yılında mütevellî tayini yapılmıştır (VGM, HD, nr.1125.27).

Akça/Ak Çeşme: Kuşadası sakinlerinden hayır sahibi müteveffa Ekmekçioğlu Hacı Mehmed'in, Kuşadası'nda Akça/Ak Çeşme olarak bilinen içme suyunun ve su yollarının tamir ve bakımına taşınmazlar vakfettiği, bu taşınmazlara 1210 (1796) yılında yapılan mütevellî tayini kaydından anlaşılmaktadır (VGM, HD, nr.552.39asil).

Atık Cısr/Eski Köprü: Kuşadası Timurci/Demirci Mahallesi'nde Atık Cısr'in tamir işleri için -Hatice Hatun mülklerinden karşılanmak üzere- 1190 (1776/1777) (VGM, HD, nr.1111.58) ve 1230 (1815) (VGM, HD, nr.555.55) yıllarında mütevellî tayini yapılmıştır.

Kuşadası Kale İçi Kenifleri: Kuşadası Kalesi içinde kenif/tuvalet olmayıp camiye gelenler ve medrese talebeleri ile sair insanlar kenife ihtiyaç duyduğundan, 6 adet kenif ve kariz/pis su gider tesisatı yapılmasına dair 1135 (1722/1723) yılına ait kayıt bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1119.136). Bunların farklı yerdeki tuvalet yapıları olmadığı; muhtemelen Öküz Mehmed Paşa Camii yakınındaki keniflerden bahsedildiği kanaatindeyiz.

Öküz Mehmed Paşa Camii Yakınındaki Kenifler: Kuşadası Kalesi içinde Öküz Mehmed Paşa Camii yakınındaki keniflerin temizliği için 1185 (1771) yılında kennâfe görevlendirilmesi kaydı bulunmaktadır (VGM, HD, nr.1114.17).

Kayıtlarda adı geçen diğer yapılar:

Yağhâne: Hatice Hatun binalarından olduğu anlaşılan yağhanenin yeri Kuşadası kale içi olarak belirtilmiştir. Çeşitli camilerin kandil ikadı ve bazı tamir işleri için 1190 (1776/1777) ve 1230 (1815) yıllarında mütevellî tayini meselesi vesilesiyle kale içinde Hatice Hatun mülkü bir adet yağhâne ve iki dükkândan bahsedilmektedir (VGM, HD, nr.1111.58 ve nr.555.55).

Defterdeki kayıtlardan yapı isimleri dışında başka bilgiler de bulunmaktadır. Atama yapılan görevler ve bu görevlilere ödenen ücretler bunlar arasındadır. (Tablo-2). Vazifelerin çoğu babadan oğula, damada veya kardeşten kardeşe geçen bir sisteme göre uygun görülürken eğitim konusunda daha hassas bir davranışla liyakate önem verildiği; kişinin, yapılan sınav neticesinde göreve tayin edildiği dikkat çekmektedir. Bununla ilgili iki kayıta, “*Kuşadası Hatice Hanım Medresesi müderrislerinden Ahmed b. Mehmed’in görevden ayrılmasıyla Zilkade 1217 (Şubat/Mart 1803) tarihinde “sınavla başarılı olan” damadı Seyyid Hacı Mustafa b. Mehmed’in atanması Şeyhülislam Mevlâna Ömer Hulusi Efendi işaret ve Padişah fermanı ile uygun görülmüştür*” (VGM, HD, nr.55349) ve “*Kuşadası Cami-i Atik Mahallesi’nde Hacı Mustafa’nın yaptırdığı mekteb için sıbyan muallimi (ilkokul öğretmeni) Süleyman b. Süleyman bilâveled (çocuksuz) vefat ettiğinden yerine Rebûlâhîr 1219 (Temmuz/Ağustos 1804) tarihinde Hafız Ali b. Mustafa “sınavla yeterli görülerek” atanmıştır*” (VGM, HD, nr.55349) denilmektedir. Ancak ikinci kayıttaki “*bilâveled (çocuksuz) vefat ettiğinden yerine...*” ibaresi, çocuğu olsaydı yine sınav gerekli görülür müydü sorusunu da akla getirmektedir.

SONUÇ

Günümüzün en gözde turizm beldelerinden olan Kuşadası, bu alandaki yükselişinin bedelini tarihsel dokunun kaybolmasının kaçınılmazlığıyla ödemektedir. Günümüze ulaşabilmiş kültür varlıkları korunmaya çalışılırken; zamana, insan eliyle gerçekleşen tahribata ve tavizlere yenik düşerek yok olmuş vakıf eserlerin varlığını ancak arşiv kayıtlarından öğrenebilmekteyiz. Bunlardan Hurûfât Defterleri, görev tevcihi kayıtları içerikli olmakla birlikte görev atamalarının yapıldığı cami, mescid, vakıf, medrese ve diğer yapıların adlarını verdiğinden sanat tarihi, mimarlık tarihi ve şehircilik çalışmalarını bakımından özel bir öneme sahiptir. Nitekim günümüz Türkçesine transkribe ettiğimiz Kuşadası Kazası kayıtlarında, bugün bilinmeyen tarihi yapıların isimleriyle bunların bâni adlarını, bakım-onarım ve yenilenmelerine vb. konulara dair bilgiler edinmekteyiz. Elbette bu bilgilere ulaşmak yok olanı geri getirmeyecektir. Ancak bu

bilgiler, tarihi dokunun ortaya konması çalışmalarında hassaten öne çıkacağı gibi, günümüze ulaşabilmiş yapılar hakkında tamamlayıcı bilgiler sunmaktadır.

Kuşadası'nın en az 1575 yılına kadar meskûn olmadığı, 17. yüzyıl başlarında iskâna açılarak Türkler tarafından imarına başlanıldığı daha evvel araştırmacılar tarafından arşiv belgeleri, portolanlar (ayrıntılı deniz haritaları), seyahatnameler vb. ışığında açıkça ortaya konmuştur. Çalışmamızın konusunu teşkil eden Hurûfât Defterlerindeki Kuşadası Kazası kayıtlarının da bu hususu teyit eder mahiyette olduğu ve kalenin de bir Türk kalesi olduğu “*Kuşadası'nda sadr-ı âzam-ı esbâk Öküz Mehmed Paşa evkâf-ı şeriflerinden Kuşadası ceziresinde binâ eylediği kal'ada...*” ibaresinden anlaşılabilir. Defter kayıtlarında bu durumun aksine bir bilgiye de rastlanmamıştır. 10 Şevval 1045 (18 Mart 1636) tarihinde başlayan ilgili kayıtlar, devamında da yoğun bir Türk yerleşimine işaret eden cami, medrese, mescid, mekteb, su yapıları, zâviye vb. yapı adlarını içermektedir. Atama kayıtlarında Kuşadası kale içi ve kale dışı mahalleleri ile Kuşadası'na bağlı karyelerdeki cami ve mescid adlarının, bugün bilinenden çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kayıtlarda rastlanılan cami adlarından bazılarının aynı yapının farklı adları olduğu anlaşılmıştır. Günümüzde Kuşadası Hanım Camii olarak bilinen yapı, çeşitli kayıtlarda Hatice Hanım, Hacı Hatice, Hanım Hatun, Hanımiye, Hanım Camii gibi adlarla ifade edilmiştir (Tablo-1). Bir kısım cami ve mescidin de sonradan tamir ettirenin adıyla anılması nedeniyle aynı yapılardan farklı isimlerle bahsediliyor olma ihtimali akla gelmekte ise de bunları kayıtlar yoluyla tespit etmek mümkün olamamıştır. Dolayısıyla yanıltıcı olabileceğinden çalışmada yapılarla ilgili sayısal döküm yoluna gidilmemiştir. Kayıtlarda adı geçen yapılardan çoğu günümüze ulaşamamıştır. Dolayısıyla defter kayıtlarındaki bilgilerin, bundan sonra yapılacak olan ilgili çalışmalarda muhakkak göz önünde bulundurulacağı ve önemli veriler sunacağı açıktır.

ARŞİV KAYNAKLARI

VGMA HD (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Hurûfât Defterleri)
553.49: (122-123) , 551.104: (211-212), 552.39: (38-39), 552.39asil:
(138), 554.34: (97-98), 555.55: (207-208), 556.32: (90-91), 557.55:
(112), 564.113: (240), 1091.105: (174), 1106.27: (57), 1108.37: (81)1,
1109.68: (158), 1111.58: (185-186), 1112.74: (167), 1113.38: (105-
106), 1114.17: (35-36), 1115.16: (41-42), 1116.9: 8 (22-23),
1119.136: (279), 1125.27: (51), 1128.97: (185), 1138.61: (112),
1139.118: (247), 1140. 275: (564), 1142.83: (172), 1142.125: (258),
1216.57: (78), 1221.21.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
BOA, A. {DVNSMHH.d... 85- 414-0 Tarih: H-01-01-1041
BOA, İE:EV
BOA EV.HMH.d... / 4783 - 0 – 0

KAYNAKÇA

- Alkan, M. (2006). Türk tarihi araştırmaları açısından vakıf kayıtlar arşivi. *Vakıflar Dergisi*, 30, 1-34.
- Alkan, M. (2010). Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği. *XV. Türk Tarih Kongresi (Ankara 11-15 Eylül 2006) Kongreye Sunulan Bildiriler IV. Cilt 1. Kısım Osmanlı Tarihi-A* içinde s. 825-842. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Arıkan, Z. (1990). XIV-XIV. yüzyıllarda Ayasuluğ. *Belleten*, 54(209), 121-178.
- Atsız. (1992). *Âşık Paşaoğlu tarihi* (2. bs.). İstanbul: MEB Basımevi.
- Baykara, T. (1990). *Osmanlı taşra teşkilatında XVIII. yüzyılda görev ve görevliler (Anadolu)*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Baykara, T. (2000). Kuşadası'nın bir Osmanlı devri yerleşmesi olarak temel özellikleri. *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu* içinde s. 229-232. Kuşadası Belediyesi Yayınları.
- Baykara, T. (2009). Kuşadası'nın tarih sahnesine çıkışı ve ekonomik etkenler. *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu -I-* (İzmir ve Doğu Akdeniz) içinde s. 34-40. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Beyazıt, Y. (2013). Hurufat defterlerinin şehir tarihi araştırmalarındaki yeri. *History Studies*, 5(1), 39-69.
- Cahen, C. (2012). *Osmanlılardan önce Anadolu* (4. bs.) (Üyepazarcı, E., Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Çakar, E. ve Uzun, C. (2017). *Hurufat defterlerinde Harput (1690-1812)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Çal, H. (2001). Hurufat Defterlerine göre 19. yüzyılda Küre kazası. *Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazılarının* (Denктаş, M. ve Özbek, Y., Ed.) içinde s. 125-166. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Çay, A. (1987). *II. Kılıç Arslan* (1. bs). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Çelik, B. (2021). 1829 yılında Kuşadası ve Güvercinada'da yapılan Osmanlı inşaatına dair keşif kayıtları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi*, 2(2), 325-352.
- Çobanoğlu, A. V. (2007). Öküz Mehmed Paşa külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 34, s. 26-27). İstanbul: TDV Yayınları.
- Danişmend, İ. H. (1971). *İzahlı Osmanlı tarihi kronolojisi* 1. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Dündar, A. (2018). Beş hurûfât defterindeki kayıtlara göre Mudurnu. *Uluslararası Mudurnu Araştırmaları Ahilik ve Halk Kültürü Sempozyumu*, 21-22 Eylül 2018, Mudurnu/Bolu, Bildiriler Kitabı (Aktaş Yasa, A. ve Öztürk, F., Ed.) içinde s. 74-94. Bolu: İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- Edimli Oruç Beğ. (1972). *Oruç Beğ tarihi* (Atsız, Ed.). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Evliya Çelebi. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesi: Kütahya-Manisa-İzmir-Antalya-Karaman-Adana-Halep-Şam-Kudüs-Mekke-Medine* 9 (1. bs.) (S. A. Kahraman, Ed.). İstanbul: YKY Yayınları.
- Feridun, E. (2019). Receb Paşa, Topal. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. EK-2, s. 419-421). Ankara: TDV Yayınları.
- Hasırcızade, M. H. (2003). *Büyük Osmanlı tarihi* 1. İstanbul: Merve Yayınları.
- İpşirli, M. (1992). Buk'a. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 6, s. 386-387). İstanbul: TDV Yayınları.
- Kiel, M. (2004). Kuşadası: Genoese colonial town of the 1300s or Ottoman creation of the 17th century. *CIEPO XIV. Sempozyumu Bildirileri* 18-22 Eylül 2000 Çeşme (Baykara, T., Ed.) içinde s. 403-415. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Koca, S. (2013). *Anadolu Türk Beylikleri tarihi* (2. bs.). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kolektif. (1983). *Türkiye'de vakıf abideler ve eski eserler* 1 (2. bs.). Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- Kürüm, M. (2008). Kuşadası ve köylerinde mimarlık. *Sempozyum Geçmişten Geleceğe Kuşadası II* (Şerifoğlu, A. G., Ed.) içinde s. 163-189. Kuşadası: Kuşadası Belediyesi Yayınları.

- Merçil, E. (1997). *Müslüman-Türk devletleri tarihi* (3. bs). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Muşmal, H. ve Arıcı, R. (2015). Hurufat defterlerine göre Meğri (Fethiye) kazasındaki tekke, zaviye ve medreseler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 396-404.
- Müneccimbaşı, A. L. (1995). *Camiü'd-düvel Osmanlı tarihi (1299-1481)* (Ağırakça, A., Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Naldan, F. (2020). *Hurufat defterlerine göre Erzincan merkez kazası ve köylerindeki vakıf eserler* (1. bs). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Oğur, Ö. (2018). Konya hurufat defterleri ve mühteva analizi (1692-1835 yılları arası). *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 131-151.
- Oğuz, F. ve Erincin, Ö. (1983). Kuşadası kale camii. *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, 5, 135-146.
- Ökçesiz, M. (2021). *Kuşadası Osmanlı Dönemi vakıfları ve vakıf eserleri*, Erişim tarihi: 10.12.2021, <http://www.kusadasikulturelmiras.com/?pnum=194&pt=Osmanlı+Dönemi+Kuşadası+Vakıfları>.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U. (1986). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü* (1. bs). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Telci, C. (2004). Ayasuluğ kazasının XIX. yüzyılın ilk yarısındaki sosyal ve ekonomik durumu. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 19(2), 105-139.
- Telci, C. (2013). Bir Aydınoğlu şehri: Ayasuluğ. *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu -I- Aydınoğulları Tarihi* (Ersan, M. vd. Ed.) içinde s. 389-408. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Tok, E. (2014). Kuşadası, Güvercinada Kalesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 23(2), 85-107.
- Tuncer, O. C. (1975). Kuşadası Öküz Mehmet Paşa Kervansarayı. *Rölöve ve Restorasyon Dergisi*, 2, 123-156.

TABLOLAR

Tablo 1: Kuşadası Kazâsı Hurûfât Defterlerinde Geçen Yapı Adları ve Yerleri

Yapı Adı	Bulunduğu Yer	Bâni	Defter Kayıt Nosu	Adının Geçtiği Kayıt Tarihleri
Receb Paşa Camii	Kuşadası Kalesi içinde	Receb Paşa	1221.21,	15 Şevval 1045, 1108, Muharrem 1113, 1 Zilhicce 1136, 1137, Rebûilevvel 1138, 1143, 1168, 1217, Safer 1248
			1138.61,	
			1140.275,	
			1119.136,	
			1091.105,	
			1109.68,	
			1106.27,	
553.49,				
557.55				
Receb Paşa Camii / Şadırvanı	Receb Paşa Camii		1112.74	Ramazan 1156
Hanım Hatun Camii / Hanımiye Camii / Hatice Hanım Camii / Hatice Hatun Camii / Hanım Camii	Kuşadası varoşunda Alaca-mescid Mahallesi	Merhum Hanım Hatun (Hatice Hanım)	1138.61, 1119.136, 1091.105, 109.68, 1112.74, 1106.27, 1115.16, 1113.38, 552.39a, 555.55, 1108.37, 1111.58, 551.104, 554.34	Muharrem 1112, Cemâziyelevvel 1113, 1135, 1137, 1138, 1143, Şevval 1144, 1145, Muharrem 1155, Rebûilevvel 1155, Ramazan 1168, Safer 1169, 1189, Rebûilâhir 1201, 1217, Receb 1228, Zilkade 1114, Safer 1116, 1143, Cemâziyelâhir 1168, Rebûilevvel 1169, Receb 1175, Cemâziyelâhir 1189, Şaban 1203, 1224
Hatice Hanım / Hanım Hatun Camii / Şadırvanı	Hanım Hatun Camii avlusu	Hacı Mustafa	1138.61, 119.136, 1109.68, 1111.58, 551.104	Cemâziyelâhir 1102, 1111, 1136, 1145, Cemâziyelâhir 1189, 1204
Köprübaşı Abdülaziz Mescidi	Türkmen Mahallesi	Abdülaziz Onarım yaptıran Dilli-zade Hacı Mehmed, (1188)	1138.61, 1115.16, 555.55	Cemâziyelevvel 1102, Safer 1188, 1234,
Şatır Hacı Mustafa	Türkmen Mahallesi	Şatır Hacı Mustafa	1138.61, 1109.68,	Rebûilevvel 1102, Şevval 1115, 1116,

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

Camii	(Hacı Şatır Mustafa)		1108.37, 1125.27, 1115.16, 1113.38, 551.104, 552.39a, 555.55, 557.55	1143, 1177, Şevval 1183, Rebülâhîr 1187, Safer 1200, 1203, Receb 1205, 23 Muharrem 1214, Rebülâhîr 1232, Safer 1249, Zilkade 1250
Zaviye	Kuşadası		1138.61	Rebûlevvel 1102
Buk'a	Türkmen Mahallesi		1138.61	Şaban 1102
Mustafa Çavuş Camii	Kuşadası Çanlı Köyü	Mustafa Çavuş	1138.61, 1112.74, 1108.37, 1108.37, 1115.16, 1113.38, 555.55	1102, Zilkade 1116, Rebûlevvel 1156, Cemâziyelevvel 1175, 1177, 1188, Receb 1202, Muharrem 1229, Şevval 1232
Hacı İbrahim Camii	Cami-i Cedîd Mahallesi	Hacı İbrahim	1138.61, 1109.68, 1112.74, 1106.27, 1113.38, 552.39asil, 554.34, 554.34, 555.55	Rebülâhîr 1102, Cemâziyelâhîr 1143, 1155, 1168, Zilhicce 1199, 1217, 1223, 1525, 1230, Receb 1231 (Onarım)
Hücerat/ Talebe Hücreleri	Cami-i Cedîd Mahallesi	Hacı İbrahim Camii bitişiği	555.55	Rebülâhîr 1231
Halime Hatun Mescidi	Kuşadası Kalesi Dağ Mahallesi	Halime Hatun	1138.61, 1140.275, 551.104, 553.49, 556.32	Şaban 1108, Ramazan 1111, 1115, Şevval 1203, 1219, Rebûlevvel 1239
Seyyid Eyyüb Çelebi Mescidi	Mağribli Mahallesi		1138.61	Zilkade 1111, Şaban 1116
Öküz Mehmed Paşa Han-ı Kebiri Mescidi	Kuşadası	Öküz Mehmed Paşa	1138.61	Zilhicce 1111
Hacı Mehmed Camii	Hackî (?) Köyü	Hacı Mehmed	1138.61	Ramazan 1113
Hacı Mustafa	Kuşadası varosunda	Hacı Mustafa	1138.61, 1114.17,	Ramazan 1113, Muharrem 1185,

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

Muallimhân esi/Mektebi	Cami-i Atik Mahallesi		1115.16, 1113.38, 553.49, 556.32	Rebûlâhîr 1186, Cemâziyelevvel 1199, 1218, 1220, Muharrem 1241
Öküz Mehmed Paşa Camii	Kuşadası Kale içi	Mehmed Paşa	1138.61, 1119.136, 1109.68, 1108.37, 1113.38, 557.55	Ramazan 1113, Zilhicce 1135, Cemâziyelevvel 1136, 1143, Zilkade 1144, Receb 1178, 1181, 1199, Şaban 1202, 1203, Muharrem 1250
Süleyman Ağa Muallim-hânesi	Kuşadası	Süleyman Ağa	1138.61	Muharrem 1113
Muallimhâne	Hacı Hasan Mahallesi Hacı Hasan Camii		1138.61	1113, 1115
Mekteb (Hürmende /Harmanda)	Kuşadası Kalesi Dağ Mahallesi Halime Mescidi		1138.61	1115
Hacı Hasan Camii	Hacı Hasan Mahallesi	Hacı Hasan	1138.61	1115
Hacı Abdurrahman Mescidi/ Camii	Demirci Mahallesi	Hacı Abdurrahman	1138.61 (Aynı belgede iki kayıt)	1115 (Aynı yılda iki kayıt)
Cami-i Şerif	Mağribli Mahallesi			Şaban 1116
Hacı Hasan Mescidi	Kuşadası		1138.61, 1112.74	Muharrem 1116, 1136, 1155
Ali İmam Mescidi	Timurci/ Mahallesi	Ali İmam	1138.61	1116
Tuvalet/ Kenif (1135 tarihli inşaat)	Kuşadası Kale içi		1119.136, 1109.68, 1114.17	1135, 1137, Şaban 1143, Cemâziyelevvel 1185
Aydınoğlu İsa Bey Camii	İne Köyü	İsa Bey	1119.136, 1112.74	Ramazan 1135, 1157
İbrahim Efendi Cami-i Atik	Kuşadası varoşu Cami-i Atik Mahallesi	Hacı İbrahim Efendi	1119.136, 1109.68, 1112.74, 1106.27, 1115.16, 1111.58, 1113.38, 551.104, 552.39a,	1 Şevval 1136, Şevval 1143, Muharrem 1144, Cemâziyelevvel 1156, Rebûlâhîr 1157, 1168, 1169, Rebûlelevvel 1188, 1190, Zilhicce 1190, 1190, Safer

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

			554.34, 555.55, 556.32, 557.55	1191, Rebülevvel 1191, 1199, Safer 1200, Cemâziyelevvel120 2, 1204, 30 Receb 1204, 17 Cemâziyelâhir 1213, Rebülevvel 1225, Rebülevvel 1226, Zilhicce 1233, Rebülâhir 1241, Rebülâhir 1242, Şaban 1247
Şadırvan	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Cami Avlusu		555.55	Ramazan 1227
Dershâne	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Cami Avlusu	Hayır sahiplerinden Mehmed oğlu Ali	555.55, 556.32	Ramazan 1227, Safer 1241
İbrahim Efendi Cami-i Cedîd		İbrahim Efendi	1111.58, 555.55	1190, Zilhicce 1230, Receb 1231
Hacı Mehmed Cami	Timurci/ Demirci Mahallesi	Tekfurdağ- lı (Tekirdağlı) Hacı Mehmed	1119.136, 1108.37, 1114.17, 1115.16, 551.104	1136, Şevval 1175, Cemâziyelâhir 1185, Zilkade 1188, Şevval 1204, 30 Receb 1204
Hacı Halil Cami	Kuşadası Bergos Köyü		1119.136, 1109.68, 1106.27, 1111.58, 557.55	Rebülâhir 1137, 1145, 1168, Zilkade 1191, 1248
Hacı Mahmud Mescidi	Türkmen Mahallesi	Hacı Mahmud	1091.105, 1109.68	1 Muharrem 1138, 1143
Hasan Halife Mescidi	Kuşadası Caferler Köyü	Hasan Halife	1091.105	1138
Hacı Mustafa Cami	Türkmen Mahallesi	Hacı Mustafa	1091.105	Cemâziyelâhir 1138
Hacı Şah Nazır Camii	Türkmen Mahallesi		1091.105	Cemâziyelâhir 1141
Kızıl Mescid	Çakallı Köyü Kadı Mahallesi		1139.118	Şaban 1141
Cami	Kuşadası	Mehmed	1109.68	Cemâziyelevvel

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

		Ali	1144	
Hacı Mustafa / Alaca-mescid Camii	Alaca-mescid Mahallesi	Hacı İbrahim'in oğlu Hacı Mustafa	1109.68,	Cemâziyelâhir
			1108.37,	1144, Şaban 1175,
			1113.38,	Rebûlevvel 1178,
			553.49,	Cemâziyelevvel
			554.34,	1178,
			554.34,	Cemâziyelâhir
555.55,	1199, Zilkade 1199,			
557.55	Cemâziyelâhir			
			1201, 1218, 1224,	
			Rebûlâhir 1226,	
			Receb 1226,	
			Cemâziyelevvel	
			1230, Rebûlevvel	
			1245	
Girtili Camii	Kuşadası		1112.74	Şaban 1155
Mescid	Hacı Osman Mahallesi		1112.74	Rebûlevvel 1156
Maslak	Türkmen Mahallesi yakınında, deniz kenarında	Debbâğ Hacı Ahmed	1112.74	1156
Hacı Mehmed Muallim-hânesi	Kuşadası'n a tabi Cumalı Köyü		1112.74	1156
Ahmed Efendi Mescidi	Türkmen Mahallesi	Ahmed Efendi	1112.74,	1156, 1190
			1111.58	
Ali Ağa Camii	Naibli Köyü (Kasım Paşa Vakfi)	Ali Ağa	1106.27	Cemâziyelevvel
				1168, 1233
Hacı Mustafa Camii	Kuşadası	Tekfurdağ- lı Hacı Mustafa	1112.74	1155
Hacı İbrahim Mescidi	Çanlı Köyü Kadı Mahallesi		1108.37	Receb 1177
Çeşme	Kuşadası Değirmen- dere Mevkii	Hacı Abdül- kerim Ağa	1108.37	Şevval 1177
Keskin-zâde Hacı Mehmed Cami-i Kebîri	Kuşadası		1125.27	Rebûlâhir 1182
Çeşme	Kuşadası Gümrüğü bitişiginde	Hüseyin'in oğlu Hasan Bey	1125.27,	Receb 1182, Receb
			1113.38	1201

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

Çeşme	Kuşadası varoşunda deniz kenarında	Hasan Bey	1125.27	Zilkade 1182
Abdülkerim Mescidi	Kuşadası Kale dışı	Hacı Abdülkerim	1114.17, 553.49, 554.34	Cemâziyelevvel 1184, 1221, 1223, 1224
Cami	Kuşadası'n a tabi Balatcık Köyü		1111.58, 553.49, 556.32	1190, Zilkade 1191, 1223, Zilkade 1239
Burgaz Köyü camii	Kuşadası Burgaz Köyü		1111.58, 553.49, 557.55	1190, 1223, Muharrem 1245
Medrese	Kuşadası	Hatice Hanım	1111.58, 553.49	1190, 1218
Yağhâne	Kuşadası Kale içi	Hatice Hatun	1111.58, 555.55	1190, Zilhicce 1230
Dükkân (2 adet)	Kuşadası Kale içi	Hatice Hatun	1111.58	1190
İbrahim Ağa Dershanesi	Kuşadası Kale içi		1111.58, 1113.38	Safer 1191, Rebülevvel 1200
Mescid	Timurci/Demirci Hasan Mahallesi	Hacı Mehmed	1111.58, 552.39a	Şaban 1191, 21 Rebülevvel 1222
Hücerat/ Talebe Hücreleri	Alaca-mescid Mahallesi Hacı Mustafa Camii Avlusunda		1111.58, 553.49	1191, 1223
İbrahim Ağa Camii	Cami-i Cedid Mahallesi	Hacı Halil'in oğlu Hacı İbrahim Ağa	1113.38	Receb 1202
Hacı Mustafa Mescidi	KuşadasıM üytâb/ Moytâb Mahallesi	Hacı Mustafa	551.104, 555.55	1205, Rebü'lâhir 1228
Akça/Ak Çeşme	Kuşadası	Hayır sahiplerinden Ekmekçi-oğlu Hacı Memiş	552.39a	Zilhicce 1210, 1217
Mescid	Kuşadası Boyalı Mahallesi		553.49, 554.34, 557.55	1221, 1224, Zilhicce 1249
Mescid	Gümrük civarı	Hüseyin Ağa	553.49	1221

Mescid	Türkmen Mahallesi	Murat Ali	554.34, 555.55	1225, Şaban 1232
Hacı Mustafa Mescidi (Hacı Mustafa Camii) (Hasan Efendi Camii)	Kuşadası Kuyumcu Köyü	Onarım yaptıran: Hasan Efendi (1227) Yerine yeniden cami yaptıran: Hasan Efendi (Zilkade 1246)	1125.27, 555.55, 557.55	Receb 1182, Zilhicce 1227, Zilkade 1246
Eski Köprü (Atık Cısr)	Timurci/ Demirci Mahallesi		111.58, 555.55	1190, Zilhicce 1230
Köprü	Yalı Cıvarı		555.55	Zilhicce 1230
Mescid	Kuşadası Dizdar Mahallesi		555.55	Ramazan 1232

Tablo 2: Kuşadası Kazası Hurufat Defterlerinde Geçen Atamalar (Görevler ve Ücretler).

Görev	Yevmî Ücret	Atama Tarihi	Görev Yeri
Kâtib		1045	Recep Paşa Evkafı
Mütevelli		Cemâziyelâhir 1102	Hanım Hatun Camii Şadırvan suyu
Müezzîn		Cemâziyelevvel 1102	Türkmen Mahallesi Abdülaziz Mescidi
Dersiâm		Şaban 1102	Türkmen Mahallesi'ndeki Buk'a
Zaviyedâr		1102 Zaviyesi
Müezzîn	1 Akçe	1102	Çanlı Köyü Mustafa Çavuş Camii
Kayım	½ Akçe	Şaban 1108	Dağ Mahallesi Halime Hatun Mescidi
Kayım		Zilkade 1108	Receb Paşa Camii
İmam		1111	Cedîd Mahallesi Hacı İbrahim Camii
Nâzır		1111	Kuşadası'nda Şeyh Taceddin Vakfı
Müezzîn	1 Akçe	Ramazan 1111	Halime Hatun Mescidi
Kayım	½ Akçe	1111	Halime Hatun Mescidi
İmam	1 Akçe	Zilkade 1111	Mağribli Mahallesi Seyyid Eyyüb Çelebi Mescidi
İmam	½ Akçe	Zilkade 1111	Türkmen Mahallesi Hacı Mehmed Mescidi
Dersiâm	½ Akçe	1111	Hanım Hatun Camii

Kayıym	Hasbi	Zilhicce 1111	Öküz Mehmed Paşa Hanı Mescidi
Şeyh		Muharrem 1112	Hatice Hanım Camii (Cuma günleri)
Hâfız-ı Kütüb	½ Akçe	Cemâziyelevvel 1113	Hatice Hanım Camii
Kayıym	1 Akçe	Ramazan 1113	Hackî (?) Köyü Hacı Mehmed Mescidi
Muallim	½ Akçe	Ramazan 1113	Kuşadası varoşunda Hacı Mustafa Muallimhânesi
Cüzhân	2 Akçe	Ramazan 1113	Öküz Mehmed Paşa Camii
Muallim		1113	Süleyman Ağa Muallimhânesi
Muallim	1 Akçe	1113	Hacı Hasan Mahallesi'nde Muallimhâne
Vâiz	2 Akçe	Zilkade 1114	Alacamescid Mahallesi Hatice Hatun Mescidi
Muallim	½ Akçe	1115	Kale içi Dağ Mahallesi Halime Mescidi'nde Hirmende/Harmanda Mektebi
İmam	1 Akçe	1115	Hacı Hasan Mahallesi Hacı Hasan camii
Muallim		1115	Hacı Hasan Camii Muallimhânesi
İmam	½ Akçe	1115	Demirci Mahallesi Hacı Abdurrahman Mescidi
Kayıym	Hasbi	Şevval 1115	Türkmen Mahallesi Şatır Hacı Mustafa Camii
Müremmim	½ Akçe	1115	Kuşadası varoşunda Hacı Abdurrahman Camii
İmam	½ Akçe	Şaban 1116	Mağribli Mahallesi'ndeki Cami
Kayıym		Şaban 1116	Mağribli Mahallesi Seyyid Eyyüb'un tamir ettirdiği Mescid
Sıbyan Muallimi		Muharrem 1116	Hacı Hasan Mescidi
Vâiz	2 Akçe	Safer 1116	Alacamescid Mahallesi Hacı Hatice Hanım Camii (Cuma günleri)
Minare Kandilcisi		1116	Hacı Mustafa Camii
İmam		1116	Demirci Mahallesi Ali İmam Mescidi
Ehli Hiref Yiğitbaşlığı		Ramazan 1135	
İmam	6 Akçe	1135	Hatice Hanım Camii
Vâiz		Zilhicce 1135	Mehmed Paşa Camii
Naathân/Na't-hân	6 Akçe	Cemâziyelevvel 1136	Öküz Mehmed Paşa Camii
Mütevelli	2 Akçe	1136	Hanım Camii'ndeki şadırvan
Kâtib		1137	Sürnek Suyu Su Vakfı
Mütevelli		1137	Hatice Hanım Camii Evkafı
Hatib		Rebülâhir 1137	Bergos Köyü Camii
Çerağdâr		Ramazan 1137	Recep Paşa Camii

(Temizlik)	5 Akçe	Cemâziyelevvel 1137	Kale içindeki keniflerin temizliği
İmam	1 Akçe	1 Muharrem 1138	Türkmen Mahallesi Hacı Mahmud Mescidi
Çerağdâr		Rebûilevvel 1138	Receb Paşa Camii
İmam	½ Akçe	1138	Çağferler Köyü Hasan Halife Mescidi
Devirhân	1 Akçe	1138	Hacı Hatice Hanım Camii
Mütevelli	1 Akçe	Cemâziyelâhir 1138	Türkmen Mahallesi Hacı Mustafa Camii minare kandilleri ve diğer aydınlatmalara ilişkin tamir ve terminine vakfedilen paranın harcanması
Ferrâş	½ Akçe	1138	Türkmen Mahallesi'nde cami avlusunu ve kenif temizliği
Cüzhân	3 Akçe	Cemâziyelâhir 1141	Türkmen Mahallesi Hacı Şah Nâzır Camii (Cuma günleri)
İmâmet (İmam)	3 Akçe	Cemâziyelâhir 1143	Cami-i Cedid Mahallesi Hacı İbrahim Camii
(Temizlik)	5 Akçe	Şaban 1143	Kale içindeki keniflerin temizliği
Naathân/Na't -hân		1143	Öküz Mehmed Paşa Camii
İmam	1 Akçe	1143	Türkmen Mahallesi Hacı Mahmud Mescidi
Kayım	½ Akçe	1143	Türkmen Mahallesi Şatır Hacı Mustafa Camii
Şeyhu'l- Kurra	1 Akçe	1143	Öküz Mehmed Paşa Camii
Hatîb	8 Akçe	1143	Receb Paşa Camii
Vâiz	1 Akçe	1143	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii (Salı günleri)
İmam	6 Akçe	1143	Hatice Hatun Camii
Duâhân	3 Akçe	1143	Türkmen Mahallesi Hacı Şatır Camii
Vâiz	3 Akçe	1143	Öküz Mehmed Paşa Camii (Pazartesi günleri sabah namazı sonrası)
Hatîb	4 Akçe	Zilkade 1143	Hacı Mustafa Camii
Mütevelli	3 Akçe	1143	Öküz Mehmed Paşa Camii etrafındaki medrese odalarındaki talebelere yönelik
Hatîb	1 Akçe	1145	Bergos Köyü Camii
Mütevelli	2 Akçe	1145	Alacamescîd Mahallesi Hatice Hanım Camii avlusundaki Hacı Mustafa Şadırvanı için
Minare ,Kandilcisi	1 Akçe	1145	Hatice Hanım Camii
Mütevelli		Muharrem 1155	Hatice Hanım Camii Evkafı
İmâmet	2 Akçe	Rebûilevvel 1155	Hatice Hanım Camii
Müezzîn	½ Akçe	1155	Tekfurdağlı Hacı Mustafa Camii
Kayım		Rebiülâhir 1155	Hacı Seferoğlu Hacı Ali'nin,

			Öküz Mehmed Paşa Camii bitişiginde yaptırdığı kapının tamir işleri
İmamet	3 Akçe	1155	Cami-i Cedid Mahallesi Hacı İbrahim Camii
Kayyım		Şaban 1155	Giritli Camii
Aşırhân	2 Akçe	Rebûlevvel 1156	Çanlı Köyü Mustafa Çavuş Camii
Hâfiz-ı Kütüb		1156	Kuşadası'nda ulemaya meşruta kitaplar için
Sıbyan Muallimi	2 Akçe	1156	Cumalı Köyü Hacı Mehmed Muallimhânesi
Mütevelli		Zilhicce 1156	Receb Paşa Camii Şadırvanı
Mütevelli		Muharrem 1157	Kuşadası ve Ayaslug Kasabası içinde Yusuf Bey Evkafı
Nâib		1157	Kuşadası İne Köyü'nde Aydınoglu İsa Bey Camii Vakfı ile zevcesi Azize Hatun Vakfı
Saka	2 Akçe	1157	Kuşadası Deniz kenarında Debbağ Hacı Ahmed maslağı
Mütevelli		1157	Ahmed Efendi Mescidi aydınlatma işi
Hatib		Cemâziyelevvel 1168	Naibli Köyü Ali Ağa Camii
Ta'rifhân		Cemâziyelâhir 1168	Alacamescid Mahallesi Hacı Hatice Hanım Camii
Hatib	6 Akçe	Receb 1168	Receb Paşa Camii
Devirhân	2 Akçe	1168	Alacamescid Mahallesi Hatice Hatun Camii
İmamlık		1168	Kuşadası kalelerinden derya içindeburçta sakin neferatın teravih namazları için
Müderris		1168	İbrahim Efendi Camii hücrelerinde ders okutmak üzere
Mezbekeleş		1168	Kuşadası Kalesi'nin kale kapısı deniz kenarında halkın çöp döktüğü yerin temizlenmesi
Kandilci		Ramazan 1168	Hatice Hanım Camii
Ferrâş		Muharrem 1169	Türkmen Mahallesi'ndeki cami avlusunu ve kenifi
İmam	10Akçe	Rebûlevvel 1169	Alacamescid Mahallesi Hatice Hanım Camii
Ferrâş		1169	Kuşadası Kalesi'nin kara tarafına bakan kapısından dışarı atılan mezbeleliğinin temizliği
Mütevelli	10Akçe	Safer 1175	Kuşadası Ayaslug içindeki Yusuf Bey Evkafı
Hatib	2 Akçe	Şevval 1175	Tekfurdağlı Hacı Mehmed Camii
İmam-ı Sâni	½ Akçe		Alacamescid Mahallesi Hatice Hanım Camii
İmam		1177	Kuşadası Kalesi'nde liman ağzında derya içinde burçta sakin neferatın teravih namazı için

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

Aşırhân	½ Akçe	1177	Çanlı Köyü Mustafa Çavuş Camii
Mütevelli		Şevval 1177	Değirmenderesi Mevkii Hacı Abdülkerim Ağa Çeşmesi
İmam	1 Akçe	Rebülevvel 1178	Alacamescid Mahallesi Hacı Mustafa Camii
İmam	2 Akçe	1178	Hacı Mustafa Camii
Hatîb	4 Akçe	1178	Hacı Mustafa Camii
Mütevelli	10Akçe	Receb 1178	Öküz Mehmed Paşa Camii Evkaf-ı Nukûd
İmam	1 Akçe	1178	Alacamescid Mahallesi Hacı Mustafa Camii
Hatîb	4 Akçe	1178	Alacamescid Mahallesi Hacı Mustafa Camii
Nâzır	6 Akçe	Rebüülâhir 1182	Keskinzade Hacı Mehmed Camii Kebir bitişiğinde bina ve birkaç cami için aydınlatma ve tamirata vakfedilen evkaf için
Minare Kandilcisi	1 Akçe	Şevval 1183	Türkmen Mahallesi Şatır Hacı Mustafa Camii
Kennâfe		Cemâziyelevvel 1185	Öküz Mehmed Paşa Camii yakınındaki kenifler
Hatîb	2 Akçe	Şevval 1188	Hacı İbrahim Camii
İmam	½ Akçe	Zilkade 1188	Demirci Mahallesi Hacı Mehmed Mescidi
Kâtîb	10Akçe	1189	Hatice Hanım Camii'nin tamirat ve öteki giderleri için
Hatîb	2 Akçe	Safer 1188	Hacı İbrahim Camii
Hatîb	6 Akçe	Şaban 1203	Vezir-i Azam Receb Paşa Camii
Sıbyan Muallimi		Rebüülâhir 1186	Cami-i Atik Mahallesi Hacı Mustafa Mektebi
İmam	10Akçe	1181	Kale dışında Hacı Hatice Hanım Camii
Vakıf Mütevellisi	10Akçe	1181	Öküz Mehmed Paşa Evkafı
Müezzîn	2 Akçe	1181	Kale içinde Hatice Hanım Camii
Vâiz		Cemâziyelevvel 1188	Demirci Mahallesi Tekfurdağlı Hacı Mehmet C.
Vakıf Mütevellisi		Rebülevvel 1179	Hatice Hatun Evkafı
Hatîb	½ Akçe	1179	Hacı Şatır Camii
İmam	1 Akçe	Safer 1189	Ahmed Efendi Mescidi
Nâsîh ve Vâiz		Şevval 1203	Öküz Mehmed Paşa Camii
Ferrâş		Şaban 1191	Kuşadası Kalesi Zindan Burcu civarı temizliği
Mütevelli		Zilhicce 1193	Abdülaziz Mescidi tamir, vesair işler
Mütevelli	2 Akçe	Cemâziyelâhir 1189	Alacamescid Mahallesi Hatice Hanım Camii avlusundaki Hacı Mustafa Şadırvanı
Ta'rîfhân	2 Akçe	Safer 1190	Hatice Hanım Camii

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

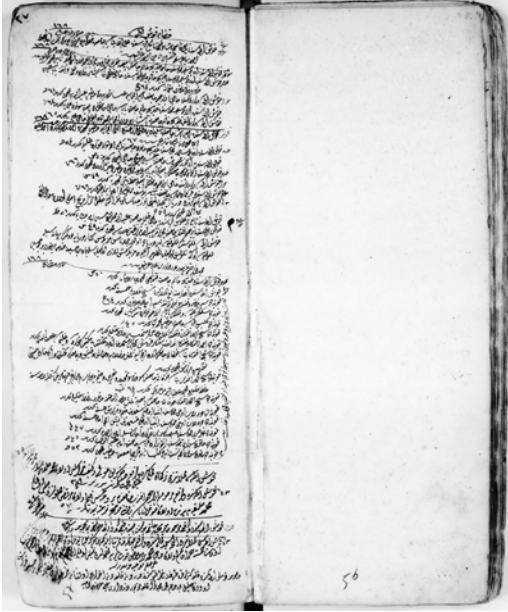
Mütevelli	½ Akçe	1190	İbrahim Efendi Camii'nin yenilenmesi, Demirci Mahallesi Atik Cısrın (Eski Köprü) tamiri ve diğer giderler ile bazı camilerin kandilleri için
Mütevelli		1190	Ahmed Efendi Mescidi'nin tamir ve aydınlatmasına ilişkin vakfedilen birkaç dükkân için
Cuma Vâizliği	10Akçe	1190	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii
Muhammedi ye Okuyucuları			Öküz Mehmed Paşa Camii, mübarek gün ve gecelerde
Kâtib	10Akçe	1199	Hatice Hanım Vakfı
Kayım	Hasbi	Cemâziyelâhir 1199	Hacı İbrahimzâde Hacı Mustafa Camii
Vâiz		1199	Öküz Mehmed Paşa Camii
Kayım	Hasbi	Safer 1201	Kuşadası varoşunda İbrahim Efendi Camii
Kâtib	10Akçe	Rebûlâhir 1201	Hatice Hanım Camii Vakfı
Müezzin	Hasbi	Cemâziyelâhir 1201	Hacı İbrahimzâde Hacı Mustafa Camii
Mütevelli		Receb 1201	Kuşadası gümrüğü bitişiğinde Hasanbey oğlu Hüseyin Çeşmesi tamiri
Müezzin	Hasbi	Cemâziyelevvel 1202	Kuşadası varoşunda İbrahim Efendi Camii
Vâiz		Receb 1202	Cami-i Cedid Mahallesi Hacı Halilzâde Hacı İbrahim Ağa Camii, cuma günleri
Hatib	½ Akçe	1203	Hacı Şatır Camii
İmam	2 Akçe	Şevval 1203	Dağ Mahallesi Halime Hatun Mescidi
Müezzin	5 Akçe	Şaban 1203	Alacamescid Mahallesi Hatice Hanım Camii
Vâiz Müderris	10Akçe	30 Receb 1204	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii
İmam	½ Akçe	Şevval 1204	Demirci Mahallesi Hacı Mehmed Mescidi
Mütevelli	2 Akçe	1204	Alacamescid Mahallesi Hatice Hanım Şasırvanı
Vâiz Müderris	10Akçe	17 Cemâziyelâhir 1213	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii
Müezzin	5 Akçe	1217	Kuşadası varoşunda Hatice Hanım Camii
Hatib	2 Akçe	1222	Kuşadası varoşunda Hacı İbrahim Camii
İmam	1 Akçe	21 Rebülevvel 1222	Demirci Mahallesi Hacı Mehmed Mescidi
Pasbanbaşı		Safer 1217	Kuşada Kazası Kalesi'nin çarşısı
Müderris	Hasbi	1217	Hatice Hanım Medresesi
İmam	1 Akçe	Zilkade 1217	Alacamescid Mahallesi Hacı

ÇÜTAD
Haziran 2022

Hurûfât Defterlerinde Kuşadası Kazası
(1045/1636-1250/1835)

			İbrahim'in oğlu Hacı Mustafa Camii
Hatib	4 Akçe	Zilkade 1217	Alacamescid Mahallesi Hacı İbrahim'in oğlu Hacı Mustafa Camii
İmam	2 Akçe	Şaban 1218	Dağ Mahallesi Halime Hatun Mescidi
Hatib	1 Akçe	Rebûilevvel 1223	Burgaz Köyü Camii
İmam	10Akçe	Muharrem 1224	Kuşadası kale dışında Hatice Hatun Camii
Vâiz	10Akçe	Rebûilevvel 1225	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii
Vâiz Müderris	10Akçe	Zilhicce 1233	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii
Hatib	½ Akçe	Rebûilâhîr 1232	Hacı Şatır Camii
İmam	1 Akçe	Ramazan 1232	Dizdar Mahallesi Mescidi
İmam	2 Akçe	Rebûilevvel 1239	Dağ Mahallesi Halime Hatun Mescidi
İmam	10Akçe	Rebûilâhîr 1239	Kuşadası kale dışında Hatice Hatun Camii
İmam	2 Akçe	Muharrem 1245	Bergos Köyü
İmam	1 Akçe	Rebûilevvel 1245	Alacamescid Mahallesi Hacı İbrahim'in oğlu Hacı Mustafa Camii
Vâiz Müderris	10Akçe	Şaban 1247	Cami-i Atik Mahallesi İbrahim Efendi Camii
Hatib	6 Akçe	Safer 1248	Receb Paşa Camii
İmam	2 Akçe	1248	Bergos Hacı Halil Camii
Hatib	½ Akçe	Safer 1249	Hacı Şatır Camii

BELGE ÖRNEĞİ: VGMA, HD, Kuşadası Kazası

1106.27

Kaza-i Kuşadası

Müteveffa

Şehr-i Cumadelula sene 168

Kuşadası'na tabi Kasım Paşa Vakfı Naili Karyesi'nde Ali Ağa binası camide hitabet ciheti bundan akdem imam olan Ahmed bin Yusuf'a hasbi naibi Ahmed arzıyla.

Şehr-i Cumadelahire sene 168.

Kuşadası'nda Alacamescid Mahallesi'nde Hacı Hadice Hanım Camii'nde ba-muayyene tarifhan Hacı İbrahim fevt İsmail naibi Mehmed arzıyla.

Kuşadası'nda Alacamescid Mahallesi'nde Hacı Hadice Hanım Camii havlısında Hacı Mustafa binası şadırvan vakfı tevliyetine babası Hasan kasr-ı yedinden mutasarrıf Numan'a tecdid. C sene 64.

Kuşadası varoşunda Hacı İbrahim Camii'nde iki akçe ile İsa kasrıyedeninden hatib Abdullah bin Mehmed'e tecdid Z 61

Kuşadası'nda Alacamescid Mahallesi'nde Hacı Hadice Hanım Camii'nde babası Hacı Hasan mahlulünden ba-muayyene müezzinz Ali'ye teccid Ra 64.

Kuşadası varoşunda Hadice Hanım Camii'nde ba-işaret dört akçe ile cum'ada vaiz Hacı Ali'ye teccid. 65.

Şehr-i Receb sene 168.

Kuşadası'nda Receb Paşa Camii'nde Süleyman bin Mustafa ferağından altı akçe ile hatib Mehmed bin Ahmed kasr-ı yedinden Ahmed Halife ibn Mehmed'e ba-berat fariğ buyuruldu. R 67.

Kuşadası'nda Alacamescid Mahallesi'nde Hadice Hatun Camii'nde iki akçe devirhan Halil'e teccid. Z 54.

Kuşadası'nda Öküz Mehmed Paşa Camii'nde hasbi mumcu Hacı Ahmed'e teccid. S.

Kuşadası'nda Türkman Mahallesi Camii'nde ba-muayyene babası Yusuf mahlulünden hatib ve mütevellî olan Mehmed'e teccid. N 66.

Kuşadası'nda varoşunda Hacı İbrahim Camii'nin ba-muayyene hitabeti Mehmed'e teccid. Ş. 49

Kuşadası'nda Türkman Mahallesi Camii'nde babası Yusuf mahlulünden imam İbrahim'e teccid. N 66.

Kuşadası kal'alarından derya içinde mebni bureca sakin neferatın salat-ı teravih imamı olan Hacı Mustafa bin El-Hac Mehmed'e teccid. C 59.

Kuşadası'na tabi Bergos Karyesi'nde Hacı Halil Camii'nde Abdullah mahlulünden hasbi imam Veli'ye teccid. Za 51.

Kuşadası'nda İbrahim Efendi Camii'nde Ahmed ferağından müderrisi Mehmed'e teccid Ş. 49

Kuşadası kal'asının kal'a kapusu leb-i deryada olub cümle nas mezbelesi kenar-ı deryaya dökmek behanesiyle kal'a kapusu önu de telvis olmağın tathir için mezbele-keş lazım olmağın Süleyman bin Hüseyin'e hizmet-i mezbur ber-vech-i hasbi müceddeden kal'a-i mezbur dizdarı Ali arzıyla buyuruldu.

Şehr-i Ramazan sene 168.

Kuşadası'nda Hadice Hanım Camii'nde kandilci Mehmed bin Ramazan'a teccid. S 50.

Kuşadası'nda ehl-i sanayi üzerlerine şeyh olan Hasan'a teccid

Şehr-i Muharremü'lharam sene 69.

Kuşadası mahallatından Türkman mahallesi'nde vaki cami-i şerif havlı ve kenif ferraşı olan Mehmed Halife'nin atik beratu teccid buyuruldu. C. 38

Kuşadası'nda vaki merhum İbrahim Efendi Camii'nde ber-vech-i hasbi kayyım olan Murtaza mahlulünden sulbi oğlu Mehmed Halife'ye yedinde olan müteveffa babası beratu muccebince tevcih buyuruldu. R. 57

Şehr-i Safertü'lhayr sene 61

Kuşadası'nda vaki merhume Hadice Hanım Camii'nde ba-
muayyene kayyım olan Mustafa'ya teccid. Ra sene 1160

Kuşadası mahallatından Alacamescid Mahallesi'nde vaki Hadice
Hanım bina eylediği cami-i şerifde yevmi on akçe ile evkat-ı hamsede
imam olan Hacı Mehmed bin Mustafa fevt yerine mahlulünden sulbi
oğlu İbrahim Halife'ye naibi Hafız İbrahim Efendi arzıyla tevcih
buyuruldu.

Kuşadası'nda kal'asının kara tarafına nazır kapusundan derun-ı
kal'adan ihraç olunan mezbeleleri tathir için hasbi ferraş olan Halil
bin Hacı Mehmed müceddeden kal'a-i mezbur dizdarı Ali arzıyla
tevcih.